

The Impact of Market Concentration on Insurance Penetration Rate: Panel Data Approach

Leili Niakan¹

| niakan@irc.ac.ir

Saeedeh Rajaei Harandi²

Received: 06/06/2021 | Accepted: 31/01/2022

Abstract The insurance industry is considered as one of the indicators of development, and as a major economic institution that supports the activities of other institutions. Therefore, the structure, operation, and efficiency of the country's insurance market play a significant role in the growth and development of the industry as well as the growth and development of the economy. Considering the importance and impact of market structure on the performance of the insurance industry, this study examines the degree of concentration in the Iranian and selected countries' insurance market, and its impact on insurance penetration rate for the period 2011-2018. The Herfindahl-Hirschman index is used to measure the concentration and determine the structure of the insurance market. Then, the indicators of economic freedom, per capita income, and financial development are used as mediating variables. The relationships between variables are examined by the method of analysis of integrated patterns and using a combination of cross-sectional data and time series. The results show that the market concentration index has a negative and significant relationship with the insurance penetration rate in the selected countries. In addition, the positive and significant impact of per capita income and financial development on insurance penetration is confirmed. However, the results do not show a significant relationship between the index of economic freedom and insurance penetration in the selected countries.

Keywords: Market Structure, Market Concentration, Insurance Penetration, Economic Freedom Index, Per Capita Income.

JEL Classification: G22, L11, L22.

1. Assistant Professor, Insurance Research Center, Tehran, Iran (Corresponding Author).

2. M.A in Information Technology Management, Department of Management, Faculty of Social Sciences and Economics, Al-Zahra University, Tehran, Iran.

بررسی تاثیر تمرکز بازار بر ضریب نفوذ بیمه: رویکرد پانل دیتا^۱

niakan@irc.ac.ir

لیلی نیاکان

استادیار و عضو هیئت علمی پژوهشکده بیمه، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

سعیده رجایی هرنندی

کارشناس ارشد مدیریت فناوری اطلاعات، گروه مدیریت، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد، دانشگاه الزهراء(س)، تهران، ایران.

مقاله پژوهشی

پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۱۱

دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۱۶

چکیده: از یک سو، صنعت بیمه به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه یافتگی از جمله عمده‌ترین نهادهای اقتصادی مطرح است، و از سوی دیگر، فعالیت دیگر نهادها را پشتیبانی می‌کند. بنابراین ساختار، نحوه کارکرد و در نتیجه کارایی بازار بیمه کشور نقش بسزایی در رشد و توسعه این صنعت و همچنین رشد و توسعه اقتصادی کشور دارد. با توجه به اهمیت و اثرگذاری ساختار بازار بر عملکرد صنعت بیمه، این پژوهش به بررسی میزان تمرکز در بازار بیمه کشور و کشورهای منتخب و سپس تاثیر آن بر ضریب نفوذ بیمه در بازه زمانی ۲۰۱۸-۲۰۱۱ می‌پردازد. برای اندازه‌گیری تمرکز و تعیین ساختار بازار بیمه از شاخص هرfindال-هیرشمن استفاده می‌شود. سپس از شاخص‌های آزادی اقتصادی، درآمد سرانه، و توسعه مالی به عنوان متغیرهای میانجی در بررسی رابطه تمرکز بازار با ضریب نفوذ بیمه استفاده می‌شود. روابط میان متغیرها از روش تجزیه و تحلیل الگوهای تلفیقی و با استفاده از ترکیب داده‌های مقطعی و سری زمانی مورد بررسی قرار می‌گیرد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که شاخص تمرکز بازار رابطه منفی و معناداری با ضریب نفوذ بیمه در کشورهای منتخب دارد. علاوه بر این، تاثیر مثبت و معنادار درآمد سرانه و توسعه مالی بر ضریب نفوذ بیمه تایید می‌شود. با وجود این، نتایج ارتباط معناداری را بین شاخص آزادی اقتصادی و ضریب نفوذ بیمه در کشورهای منتخب نشان نمی‌دهند.

کلیدواژه‌ها: ساختار بازار، تمرکز بازار، ضریب نفوذ بیمه، شاخص آزادی اقتصادی، درآمد

سرانه.

طبقه‌بندی JEL: G22, L11, L22.

۱. این پژوهش از طرح پژوهشی با عنوان «بررسی ساختار بازار بیمه و تاثیر آن بر ضریب نفوذ بیمه» که توسط پژوهشگران در سال ۱۳۹۹ در پژوهشکده بیمه انجام شده، استخراج شده است.

مقدمه

عملکرد بنگاه‌ها در صنایع مختلف، همبستگی مثبتی با ویژگی‌های ساختاری بازار، مانند تمرکز و رقابت دارد (Pavic et al., 2016). در واقع، میزان رقابت موثر در هر بازار، تابعی از ساختار آن بازار است. ساختار بازار آن دسته از خصوصیات سازمانی بازار است که با شناسایی آن‌ها می‌توان ماهیت قیمتگذاری و رقابت در آن را مشخص نمود و معمولاً برحسب سطح تمرکز، تفاوت کالا، و شدت موانع ورود تعریف می‌شود (González et al., 2019). تمرکز از جنبه‌ها و ابعاد مهم ساختار بازار است و شاید مهم‌ترین متغیر ساختاری باشد (Pavic et al., 2016). با استفاده از مفهوم تمرکز می‌توان ساختار بازار، و به عبارتی، اندازه رقابت و انحصار را در بازارهای انفرادی یا در اقتصاد بررسی کرد (Abbasi & Nazari, 2017). بنابراین، تعیین کمی درجه تمرکز در یک بازار نقش بسیار مهمی در شناخت ساختار آن بازار دارد، به گونه‌ای که از نظر کمی تمرکز نشان می‌دهد که چه مقدار مبادله توسط چه تعداد از بنگاه‌ها انجام می‌شود. بدین ترتیب، با توجه به اندازه تمرکز، نوع بازار مورد مطالعه که به شکل انحصاری، رقابتی، انحصار چندجانبه (سخت/ سست) یا به شکل بنگاه مسلط اداره می‌شوند، شناسایی خواهد شد. هرچه ساختار بازار در وضعیت مناسب‌تری باشد، می‌توان نسبت به وجود و بقای رقابت موثر در آن بازار امیدوارتر بود (Willner & Ståhl, 1992).

ساختار بازار بیمه شامل تعداد کل بیمه‌گرانی است که در بازار جغرافیایی و محصول مربوطه فعالیت می‌کنند (پیرویان و زراءزاد، ۱۳۹۱). در صنعت بیمه، ساختار رقابتی بر بهره‌وری شرکت‌هایی که در این بازار فعالیت می‌کنند، موثر است و فشارهایی بر سیاستگذاری‌های جدید در این حوزه تحمیل می‌کند. رقابت یک ضرورت پذیرفته‌شده است و تضمین‌کننده بقا و توسعه صنعت بیمه به‌شمار می‌رود (قهرمانیان و قهرمانیان، ۱۳۹۳). از سوی دیگر، یکی از ابزارهای متداول برای سنجش عملکرد بازار بیمه، میزان توسعه صنعت و شاخص ضریب نفوذ بیمه است. ضریب نفوذ بیمه به صورت سهم بخش بیمه از تولید ناخالص داخلی تعریف می‌شود. این شاخص می‌تواند نشان‌دهنده ارتباط مأموس یا نامأموس فعالیت صنعت بیمه و اقتصاد یک کشور باشد. افزایش ضریب نفوذ بیمه به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه و رشد اقتصادی کشورها محسوب می‌شود و با توجه به این که بین ضریب نفوذ بیمه و توسعه اقتصادی رابطه دوطرفه برقرار است، افزایش مقدار ضریب نفوذ باعث بهبود توسعه و رشد اقتصادی و در نتیجه بهبود وضع معیشتی افراد جامعه می‌گردد (Okonkwo & Eche, 2019; Ehiogu et al., 2018).

سند چشم‌انداز ایران در افق ۱۴۰۴ و سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی، اهدافی برای

صنعت بیمه کشور ترسیم نموده‌اند که دستیابی به آن‌ها مستلزم پاره‌ای تغییرات بنیادی در ساختار اقتصادی کشور است. در حال حاضر، سیاستگذاران اقتصادی رفع انحصار و تسهیل رقابت را اهرم توسعه در اقتصاد ایران می‌دانند و در برنامه‌های توسعه، سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، سند اقتصاد مقاومتی، و قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴)، بر توسعه و مشارکت بخش خصوصی، کاهش نقش دولت و افزایش بهره‌وری تأکید دارند، که البته تحقق تمام این اهداف از طریق رقابتی شدن اقتصاد امکان‌پذیر است. در راستای اجرای سیاست‌های اصل (۴۴) قانون اساسی، در فضای کسب‌وکار صنعت بیمه کشور اقداماتی مانند واگذاری بیمه‌های دولتی به بخش خصوصی، آزادسازی تعرفه‌های بیمه‌ای، و توانمندسازی صنعت بیمه انجام گرفته است (پیرویان و زراءنژاد، ۱۳۹۱).

اجرای اصل (۴۴) قانون اساسی جرقه‌ای برای روشن نمودن شعله‌های اقتصاد رقابتی بود و این امر سبب تغییر نقش دولت، ایجاد امکانات مالی نوین، و گسترش کیفیت خدمات عمومی شد. در واقع، با ورود شرکت‌های بیمه خصوصی و خصوصی شدن برخی از شرکت‌های بیمه دولتی از سال ۱۳۸۲، صنعت بیمه در ایران دچار رقابت تنگاتنگی شده است. طبیعی است در چنین شرایطی و با در نظر گرفتن یک فضای سالم رقابتی، که توسط نهادهای ناظر پایش می‌گردد، به هر میزان که شرکتی در استفاده از ابزارهای بازار موفق‌تر باشد، قادر خواهد بود سهم بازار خود را در صنعت افزایش دهد. با توجه به این‌که رشد صنعت بیمه در هر کشور بیانگر توسعه‌یافتگی آن کشور و افزایش پس‌اندازهای ملی است، افزایش رقابت که در نتیجه خصوصی‌سازی صنعت بیمه ایجاد می‌شود می‌تواند به تنوع و توسعه خدمات بیمه‌ای، بهبود کارایی صنعت بیمه، تعدیل مقررات مانع خصوصی‌سازی، افزایش بهره‌وری نیروی کار، و شفافیت اطلاعات منجر شود (قهرمانیان و قهرمانیان، ۱۳۹۳). با این حال، تا دستیابی به کارایی و ایجاد بستر رقابتی برای شرکت‌های بیمه، صنعت بیمه کشور راه دشواری را پیش‌روی خود دارد. به عبارت دیگر، صرف ایجاد زمینه‌های دسترسی برای ورود بخش خصوصی بدون برخورداری از شناخت کافی نسبت به ساختار این صنعت، به معنای برخورداری از ساختار رقابتی و عملکرد توأم با کارایی نیست (پژوهشکده بیمه، ۱۳۹۵).

از جمله اهداف کلان بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران برای رسیدن به موقعیت ترسیم‌شده در سند چشم‌انداز بیست‌ساله صنعت^۱ مبنی بر «دستیابی به نظام کارآمد نظارتی، به‌نحوی که ضمن حمایت از حقوق ذی‌نفعان صنعت بیمه، شرکت‌های بیمه و سایر فعالان این صنعت، با اتخاذ تدابیر و سیاست‌های هوشیارانه و ایجاد هماهنگی در بازار، بدون مداخله در روند بازار و فعالیت تصدی‌گری،

امکان رقابت مبتنی بر خلاقیت، نوآوری و پیشرفت را برای این صنعت فراهم کند»، بالا بردن بهره‌وری عملیاتی شرکت‌های بیمه، و ایجاد بازار رقابتی ذکر شده است (پژوهشکده بیمه، ۱۳۹۵). سیاست بیمه مرکزی در مسیر تحقق هدف یادشده، «رفع انحصار از صنعت بیمه کشور» اعلام شده است.^۱ علی‌رغم اهمیت بررسی ساختار بازار بیمه ایران به منظور افزایش ضریب نفوذ بیمه کشور، بررسی ادبیات در این زمینه نشان می‌دهد که به بررسی تاثیر ساختار بازار از بُعد تمرکز بر ضریب نفوذ بیمه در کشور ایران مستقیماً پرداخته نشده است که نشان‌دهنده شکاف پژوهش در این زمینه است. همچنین، این پرسش‌ها مطرح می‌شوند که ساختار حاکم بر بازار بیمه ایران و بازارهای منتخب بیمه در جهان، کدام یک از انواع بازارهای رقابتی یا انحصاری است؟ و میزان تمرکز بازار چه رابطه‌ای با ضریب نفوذ بیمه در ایران و کشورهای منتخب دارد؟ با توجه به اهمیت موضوع تاثیرگذاری ساختار بازار بر عملکرد صنعت بیمه و کمبود مطالعات تجربی در این زمینه، به منظور پاسخ به پرسش‌های پژوهش و پر کردن شکافی که در حوزه پژوهش در این زمینه وجود دارد، در این پژوهش ضمن بررسی ساختار بازار از لحاظ تمرکز، به بررسی تاثیر این شاخص بر ضریب نفوذ بیمه در ایران و کشورهای منتخب پرداخته و فرضیه این تاثیر به آزمون گذاشته می‌شود. انجام مطالعات عمیق در حوزه ساختار بازار و ارتباط آن با ضریب نفوذ بیمه باعث می‌شود که در اتخاذ سیاست‌ها واقع‌بنیانه‌تر تصمیم‌گیری شود و این امر نقش بسزایی در تدوین راهبردها و سیاست‌های نظارتی و عملیاتی صنعت خواهد داشت.

ادامه پژوهش به این صورت سازمان یافته است: ابتدا مبانی نظری و تجربی مطرح می‌شود و سپس روش‌شناسی پژوهش و نتایج تحلیل یافته‌ها بیان می‌شوند. در نهایت، بحث و نتیجه‌گیری ارائه می‌شوند.

مبانی نظری پژوهش

تمرکز عبارت است از چگونگی و نحوه تقسیم بازار میان بنگاه‌های مختلف، و در اندازه‌گیری آن، اندازه نسبی بنگاه‌ها مد نظر است. هرچه بازار ناعادلانه‌تر میان بنگاه‌ها توزیع شود تمرکز بیش‌تر، و در صورت ثابت بودن تمامی شرایط، هرچه تعداد بنگاه‌ها بیش‌تر باشد درجه تمرکز کم‌تر خواهد بود. در واقع، اندازه تمرکز ارتباط معکوسی با تعداد بنگاه‌ها و ارتباط مستقیمی با توزیع نابرابر سهم بنگاه‌ها در بازار دارد. تمرکز بازار و شاخص‌های اندازه‌گیری تمرکز این امکان را فراهم می‌سازند که اطلاعات مربوط به تعداد بنگاه‌ها و نحوه توزیع بازار میان آن‌ها در قالب یک کمیت مشخص خلاصه شود. به

1. <https://prs.bimehasia.ir/getattachment/478ae8c5-da36-4de4-ab94-15e5dada0f01>

عبارتی، می‌توان گفت تمرکز بیش‌تر، موجب رفتار انحصاری بیش‌تر و تمرکز کم‌تر، موجب رفتار رقابتی بیش‌تر می‌شود (Pavic et al., 2016).

صنعت بیمه از بخش‌های مهم مالی در اقتصاد کشور است، که با افزایش رقابت‌پذیری و ایجاد شرکت‌های خصوصی، تملک در این صنعت در حال کاهش است. در حال حاضر، تنوع خدمات ارائه‌شده در این صنعت تقریباً یکسان است و هیچ شرکت بیمه‌ای نمی‌تواند در زمینه‌های مختلف بهترین خدمات ممکن را ارائه دهد یا خدمات خویش را به کل بازار و مشتریان بالقوه پیشنهاد کند. ساختار رقابتی صنعت بیمه بر بهره‌وری شرکت‌هایی که در این بازار فعالیت می‌کنند، موثر است (Ehiogu et al., 2018). از این‌رو، پژوهشگران به بررسی تاثیر ساختار بازار بر ضریب نفوذ بیمه در دوره‌های مختلف و در کشورهای مختلف می‌پردازند. کاسمن و همکاران^۱ (۲۰۲۰)، به بررسی تاثیر رقابت و تمرکز بر ثبات بخش بیمه ترکیه در بازه زمانی ۲۰۱۴-۲۰۰۲ می‌پردازند. آن‌ها رقابت‌پذیری را با استفاده از شاخص بون^۲ و میزان تمرکز بازار را با استفاده از شاخص هرفیندال - هیرشمن (HHI)^۳ بررسی می‌کنند. علاوه بر این، به منظور بررسی ارتباط بین رقابت و ثبات از روش گشتاورهای تعمیم‌یافته (GMM)^۴ استفاده می‌شود. نتایج پژوهش آن‌ها نشان می‌دهد که بیمه‌گران در بخش بیمه‌های غیرزندگی در یک محیط کم‌رقابت و متمرکز ثبات بیش‌تری دارند. بیکر و ون لوونستین (۲۰۰۸)^۵، رفتار و عملکرد رقابتی بازار بیمه زندگی هلند را برای دوره ۲۰۰۳-۱۹۹۵ بررسی می‌کنند. یافته‌های آن‌ها حاکی از تضعیف رقابت در سال‌های دوره نمونه است. اشنایدر و همکاران^۶ (۲۰۰۸)، از مقایسه ساختار و تمرکز بازارهای مراقبت‌های پزشکی و بیمه زندگی و درمان در کالیفرنیا در سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۰۰ و با استفاده از شاخص هرفیندال-هیرشمن، درمی‌یابند که ساختار بازار مراقبت پزشکی

1. Kasman et al.

۲. شاخص بون (Boone) یکی از شاخص‌های کاربردی در زمینه محاسبه درجه رقابت و انحصار در بازارهاست که به صورت نسبت کشش سود به هزینه نهایی محاسبه می‌شود. اساس شاخص بون بر عملکرد بهتر و کارایی بنگاه یا صنعت استوار است. به این ترتیب که در شرایط بازار رقابتی فعال، بنگاه‌های کارا در فرایند تولید خود، دارای عملکرد مناسبی هستند و به تولید محصولات خود می‌پردازند و قادر به رقابت با سایر بنگاه‌ها هستند. در این شاخص بنگاه‌های کارا، سود و سهم بازاری بالاتری را دریافت می‌کنند و این اثر در بازارهایی با درجه رقابتی بالاتر، بزرگ‌تر خواهد بود.

3. Herfindahl-Hirschman Index

4. Generalized Method of Moments

5. Bikker & Van Leuvensteijn

6. Schneider et al.

بسیار متمرکز و انحصاری است و این مسئله موجب افزایش نرخ مراقبت پزشکی می‌شود، اما تمرکز در بازار بیمه‌های درمان بسیار کم‌تر است، به همین دلیل نرخ‌های رقابتی بسیار کم‌تری در این بازار ارائه می‌شود.

در پژوهشی که توسط آکوستا^۱ (۲۰۱۴) در بازار بیمه کلمبیا انجام گرفت، ارتباط بین ساختار بازار بیمه درمان و ضریب نفوذ این بیمه در بازه سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۰۷ بررسی شد. پژوهشگران از شاخص تمرکز و شاخص هرفیندال - هیرشمن برای تعیین ساختار بازار استفاده می‌کنند که در نهایت بازار بیمه درمان کلمبیا، بسیار متمرکز و دارای رقابت کم تشخیص داده می‌شود و قدرت طرف بیمه‌گر بسیار بیش‌تر از بیمه‌گذار است. باجتلسمیت و بوژویتا^۲ (۱۹۹۸)، به بررسی ساختار بازار بیمه و سودآوری بیمه خودرو در ایالات متحده آمریکا می‌پردازند و وجود رابطه مثبت بین تمرکز و عملکرد را در بازه زمانی ۱۹۹۲-۱۹۸۴ مورد بررسی قرار می‌دهند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان می‌دهد رابطه مثبت و معناداری بین تمرکز بازار و سودآوری ناشی از خطرات مربوط به بیمه مسئولیت و خسارت بدنه خودرو وجود دارد. کُل و همکاران^۳ (۲۰۱۵)، با بررسی ساختار بازار و سودآوری بازار بیمه درمان ایالات متحده در سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۱۰ نشان می‌دهند که رابطه مثبتی بین تمرکز بازار و سود شرکت‌های بیمه وجود دارد، اما به‌صراحت نمی‌توان گفت که این نتیجه، به واسطه رفتار ضد رقابتی در بازار ایالتی است یا این‌که مرتبط با کارایی بالاتر بیمه‌گران بزرگ درمان است. جالودی و باکیر^۴ (۲۰۱۹)، با استفاده از پنل داده ۲۲ شرکت بیمه در دوره ۲۰۱۶-۲۰۰۰ به بررسی تاثیر سهم بازار و کارایی فنی بر ساختار بازار بیمه اردن می‌پردازند. آن‌ها از شاخص هرفیندال-هیرشمن و نسبت تمرکز برای بررسی ساختار بخش بیمه استفاده می‌کنند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان می‌دهد که بازار بیمه اردن بسیار متمرکز است و تعداد کمی از بیمه‌گران بخش بزرگی از بازار را در کنترل خود دارند. شارک و شهو^۵ (۲۰۱۶)، با استفاده از شاخص هرفیندال - هیرشمن و نسبت تمرکز به بررسی ساختار بازار بیمه آلبانی می‌پردازند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان می‌دهد اگرچه رقابت در بازار بیمه این کشور در طول زمان افزایش یافته، اما ساختار بازار در زمان‌های مختلف بسته به فعالیت بازار بیمه متفاوت بوده است. بررسی ارتباط بین سطح رقابت و توسعه بازار بیمه با استفاده از شاخص هرفیندال - هیرشمن در کشورهای منطقه یوگسلاوی سابق طی سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۰۶ نیز نشان می‌دهد بازارهای بیمه

1. Acosta
2. Bajtelsmit & Bouzouita
3. Cole *et al.*
4. Jaloudi & Bakir
5. Sharku & Shehu

توسعه یافته عمدتاً در نتیجه رقابت زیاد شکل می گیرند. مقایسه بازار بیمه منطقه با بازارهای بیمه پیشرو، نشان دهنده رقابت در بازار بیمه منطقه است. در ادبیات، دو شاخص سرانه حق بیمه و ضریب نفوذ بیمه نیز به عنوان شاخص های توسعه بازار بیمه مورد ارزیابی قرار می گیرند. بر اساس نتایج، در کشورهایی که رقابت بالاتر است یا تمرکز بازار به مراتب کاهش می یابد، بازار بیمه توسعه یافته تر است (Marović et al., 2013).

الحسن (۲۰۱۶)^۱، با استفاده از داده پنل ۱۴ شرکت بیمه زندگی و ۲۲ شرکت بیمه غیرزندگی در بازه ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۱ به بررسی ساختار بازار و سودآوری شرکت های بیمه در کشور غنا می پردازد. همچنین، از شاخص هرفیندال - هیرشمن و نسبت تمرکز برای بررسی میزان تمرکز در بازار استفاده می شود. نتایج پژوهش وی نشان می دهد که هر دو بازار بسیار متمرکز است. با وجود این، بازار بیمه زندگی نسبت به بازار بیمه غیرزندگی بسیار متمرکزتر است. همچنین بر اساس نتایج، شرکت های بیمه زندگی بسیار کارآمدتر از شرکت های بیمه غیرزندگی و بیمه گران بزرگ بیمه زندگی بسیار سودآورتر از بیمه گران کوچک این بازار هستند. گورینائو و ساواداگو^۲ (۲۰۱۵)، عوامل موثر بر توسعه بیمه زندگی را در بیست کشور جنوب صحرای آفریقا طی دوره ۱۹۹۶ تا ۲۰۱۱ بررسی می کنند و نشان می دهند که درآمد سرانه، نسبت وابستگی پیر، امنیت حقوق مالکیت، و ثبات سیاسی بر توسعه بیمه زندگی اثر مثبت و متغیرهای جمعیتی امید به زندگی و نسبت وابستگی جوان اثر منفی بر توسعه بیمه های زندگی می گذارند.

پژوهشکده بیمه (۱۳۹۵)، طی یک طرح پژوهشی با استفاده از شاخص هرفیندال - هیرشمن و نسبت تمرکز به بررسی ساختار حاکم بر بازارهای منتخب بیمه در جهان از بُعد رقابت و انحصار می پردازد. بررسی ها در سال های مختلف حاکی از وجود شرایط انحصار موثر در بازار بیمه ایران است. علاوه بر این، ترتیبات نهادی بازار، به ویژه از بُعد فنی آن، و نیز ظرفیت های بالقوه متعدد و متکثر به ویژه در حوزه بیمه های زندگی که بیانگر توسعه نیافتگی صنعت بیمه کشور است، از مهم ترین و اصلی ترین عوامل ناکارآمدی بازار بیمه در ایران است. عباسی و نظری (۲۰۱۷)، با استفاده از داده های مالی شرکت های بیمه طی سال های ۱۳۹۲-۱۳۸۲ به بررسی رقابت و تمرکز در صنعت بیمه و تبیین راهبردهای رقابتی مناسب می پردازند. در این پژوهش، سه شاخص مربوط به رقابت و تمرکز (تمرکز بنگاه عمده CR_۱، تمرکز چهار بنگاه عمده CR_۴، و هرفیندال - هیرشمن HHI) محاسبه می شوند و نشان می دهند که پس از آغاز خصوصی سازی در صنعت بیمه، از میزان

1. Alhassan
2. Guerineau & Sawadogo

تمرکز کاسته شده و بازار از ساختار انحصاری با یک بنگاه مسلط به ساختار انحصار چندجانبه سخت رسیده است. در ادامه، با توجه به دو نقطه مرجع راهبردی (SRP)^۱، میزان رقابت و توجه به بازار فعلی یا جدید مشخص شد که مرحله زندگی صنعت بیمه در «مرحله معرفی» قرار دارد. **پیرویان و زراءنژاد (۱۳۹۱)**، با استفاده از سری زمانی و مدل خودرگرسیون برداری به بررسی ارتباط ساختار بازار و عملکرد صنعت بیمه ایران طی سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۶۹ می‌پردازند. با توجه به نتایج شاخص هرفیندال-هیرشمن، میانگین سطح تمرکز از سال ۱۳۶۹ تا ۱۳۸۱ روندی صعودی و از سال ۱۳۸۲ روندی نزولی طی کرده است. همچنین، نتایج مدل VAR نشان می‌دهد که افزایش سطح رقابت‌پذیری در صنعت بیمه موجب بهبود سودآوری و کاهش تمرکز در صنعت می‌شود که از عوامل توسعه عملکرد و بهبود ساختار در بلندمدت هستند. **باقری و رحمانی (۲۰۱۶)**، با تحلیل عوامل مختلفی که بر رقابتی یا انحصاری بودن بازار بیمه تأثیر بسزایی دارند، به تحلیل و بررسی رقابت در این بازار می‌پردازند و نشان می‌دهند که بازار بیمه کشور از اعمال مقررات رقابتی و قوانین ضدانحصار مستثنا نیست و برای بهبود کارایی و کیفیت خدمات باید از طریق همکاری و ادغام در سطوح مختلف و تا حد مشخص کاهش موانع ورود، اصلاح مقررات تبعیض‌آمیز، کاهش مداخلات دولتی، افزایش نقش شورای رقابت، و هموار نمودن مسیر ورود شرکت‌های خارجی به سمت رقابتی‌تر شدن هدایت شود. **صفرزاده و جعفری (۲۰۱۴)**، نیز با بررسی ارتباط میان ضریب نفوذ بیمه و درآمد سرانه در قالب توابع لجستیک و منحنی‌های S نشان می‌دهند که کشش‌های درآمدی ضرایب نفوذ بیمه‌های زندگی، غیرزندگی، و کل به‌ترتیب در سرانه درآمد ۱۸۶۹۷، ۷۴۹۲، و ۱۰۳۹۲ دلار به بیشینه خود می‌رسند. **اخوان و حسینی سرخوش (۲۰۱۵)**، با بررسی عوامل موثر بر تقاضای بیمه زندگی در کشورهای منتخب در حال توسعه طی دوره ۲۰۰۹-۲۰۰۱ نشان می‌دهند تأثیر درآمد سرانه، توسعه مالی، حاکمیت قانون، سطح تحصیلات، و شهرنشینی بر تقاضای بیمه زندگی مثبت و معنادار و تأثیر متغیرهای تورم، بیکاری، و اثربخشی دولت با تقاضای بیمه زندگی منفی و معنادار است. **حسین‌زاده (۲۰۱۲)**، با بررسی تأثیر عوامل اجتماعی و اقتصادی بر تقاضای بیمه زندگی در ایران و کشورهای مشترک‌المنافع طی سال‌های ۲۰۰۹-۲۰۰۱ نشان می‌دهد که درآمد سرانه، نرخ بهره، توسعه مالی، تحصیلات، و امید به زندگی از مهم‌ترین عوامل موثر بر تقاضای بیمه زندگی هستند. **سپهر دوست و ابراهیم‌نسب (۲۰۱۳)**، با بررسی چالش اقتصادی تقاضای بیمه زندگی و کیفیت حکمرانی در ایران و منتخبی از کشورهای در حال توسعه طی دوره ۲۰۱۱-۱۹۹۹ نشان می‌دهند که حکمرانی خوب، تولید ناخالص داخلی سرانه، توسعه مالی، و نرخ بیکاری بر تقاضای بیمه زندگی اثر مثبت و تورم انتظاری اثر منفی دارد. در پژوهش **شاه‌آبادی و همکاران (۲۰۱۸)**، اثر متقابل توسعه مالی و

شاخص‌های آزادی اقتصادی بر ضریب نفوذ بیمه در پانزده کشور منتخب ناموفق در حوزه بیمه طی دوره ۲۰۱۴-۲۰۰۰ بررسی می‌شود. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که تأثیر متقابل توسعه مالی و شاخص‌های آزادی اقتصادی بر ضریب نفوذ بیمه در کشورهای منتخب مثبت و معنادار است. همچنین، تأثیر متغیرهای توسعه مالی، آزادی اقتصادی، درآمد سرانه، سرمایه انسانی، و درجه شهرنشینی بر ضریب نفوذ بیمه مثبت و معنادار است، اما متغیرهای نرخ بیکاری و تورم اثر منفی دارند.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ طبقه‌بندی بر مبنای هدف، کاربردی است زیرا نتایج آن می‌تواند راهنمای شرکت‌های بیمه دولتی و خصوصی، موسسه‌های پژوهشی، مسئولان بیمه مرکزی، سازمان‌های مرتبط با صنعت بیمه، دانشگاه‌ها و موسسه‌های آموزش عالی کشور باشد. همچنین از نظر چگونگی انجام پژوهش، تبیینی-تفسیری است، زیرا به محاسبه و بررسی ساختار بازار بیمه ایران و سایر کشورهای جهان و ارتباط آن با ضریب نفوذ بیمه می‌پردازد. در این پژوهش، ملاک انتخاب کشورها میانگین جهانی ضریب نفوذ است، به این صورت که تعدادی از کشورها با ضریب نفوذ بالاتر و کم‌تر از میانگین و تعدادی از کشورهای عضو منطقه چشم‌انداز انتخاب شدند. فهرست کشورهای منتخب به این صورت است: **کشورهای توسعه‌یافته** (کانادا، هلند، ایالات متحده آمریکا، ایتالیا، ژاپن، کره جنوبی، فرانسه، انگلستان)، **کشورهای منطقه چشم‌انداز** (عربستان سعودی، امارات متحده عربی، قطر، بحرین، قبرس، فلسطین اشغالی (اسرائیل)، پاکستان)، و **کشورهای در حال توسعه** (چین، هند، مالزی، ترکیه، مصر، برزیل، آفریقای جنوبی، بلغارستان، آلبانی، کلمبیا، مونتنگرو، لبنان).

برای اندازه‌گیری تمرکز بازار و تعیین ساختار بازار بیمه از شاخص هرفیندال-هیرشمن استفاده می‌شود که اطلاعات همه بنگاه‌ها را در نظر می‌گیرد و همچنین، به بنگاه‌هایی با سهم بازاری بیش‌تر به دلیل توان دو بودن آن وزن بیش‌تری می‌دهد. با استفاده از این شاخص ضریب تمرکز در کشورهای منتخب محاسبه و با ضریب نفوذ بیمه آن‌ها مقایسه خواهد شد.

بازارهای واقعی را با توجه به مقدار شاخص هرفیندال - هیرشمن می‌توان در طیفی از انحصار کامل ($HHI=10000$) تا رقابت کامل ($HHI=1$) تفکیک کرد. رقم $10000/1$ از این سناریوی نظری حاصل می‌شود که فقط یک شرکت در صنعت با ۱۰۰ درصد سهم بازار فعالیت دارد. مطابق شاخص HHI ، بازاری که این شاخص در آن کم‌تر از ۱۰۰۰ ($1/1$ از ۱) باشد، بازار رقابتی محسوب می‌شود، و اگر شاخص HHI بازاری بیش از ۱۸۰۰ ($0/18$ از ۱) باشد، آن بازار غیررقابتی به حساب می‌آید.

بر اساس اعلام وزارت دادگستری ایالات متحده آمریکا، HHI کمتر از ۱۵۰۰ نمایانگر صنعتی با تمرکز پایین بازار است، HHI بین ۱۵۰۰ و ۲۵۰۰ نشان‌دهنده تمرکز متوسط است، و مقادیر HHI بیش از ۲۵۰۰ نمایانگر یک صنعت بسیار متمرکز است (Agiobenebo, 2000). از شاخص آزادی اقتصادی که تعیین‌کننده میزان باز یا بسته بودن اقتصاد کشورهاست، به عنوان متغیر کنترل استفاده می‌شود. شاخص آزادی اقتصادی از سایت بنیاد هریتیج استخراج شده است.^۱ با استفاده از اطلاعات گردآوری‌شده برای این متغیرها، کشورها در پنج سطح آزادی اقتصادی قرار می‌گیرند. سطح یک بیانگر بیش‌ترین آزادی اقتصادی و بالاترین امتیاز (۸۰ تا ۱۰۰)، و سطح پنج نشان‌دهنده بسته بودن اقتصاد و با کم‌ترین امتیاز (۰ تا ۴۹/۹) است (Rahmani et al., 2014). علاوه بر این، از درآمد سرانه که به عنوان یکی از عوامل مهم و موثر بر توسعه بیمه است (Dash et al., 2018)، و شاخص توسعه مالی (درصد تسهیلات اعطایی داخلی شبکه بانکی به بخش خصوصی نسبت به تولید ناخالص داخلی) (Shahabadi et al., 2018) نیز به عنوان متغیر میانجی در بررسی رابطه تمرکز بازار بر ضریب نفوذ بیمه استفاده شده است. بر اساس این، فرضیه اصلی پژوهش به این صورت ارائه می‌شود:

H: تمرکز بازار بر ضریب نفوذ بیمه در کشور ایران و کشورهای منتخب اثر منفی و معناداری دارد. به منظور آزمون فرضیه پژوهش از روش تجزیه و تحلیل الگوهای تلفیقی که به عنوان روشی نوین در تجزیه و تحلیل‌های کاربردی رشته‌های علوم اجتماعی و اقتصادی به‌شمار می‌رود، استفاده می‌شود. در این روش، با استفاده از ترکیب داده‌های مقطعی و سری زمانی، روابط بین متغیرها مورد بررسی قرار می‌گیرد. در نهایت، با استفاده از مدل‌های اقتصادسنجی تلفیقی اثر شاخص تمرکز بازار بر ضریب نفوذ بیمه تصریح و برآورد می‌شود، و به تفسیر نتایج آن پرداخته می‌شود. در این پژوهش، با استفاده از داده‌های تلفیقی جمع‌آوری‌شده از نمونه آماری، که شامل ۱۶ کشور ایران، هلند، ایالات متحده آمریکا، آلبانی، بلغارستان، کلمبیا، لبنان، مالزی، مونته‌نگرو، قبرس، امارات متحده عربی، بحرین، چین، ترکیه، مصر، و آفریقای جنوبی در دوره زمانی ۲۰۱۸-۲۰۱۱ است، فرضیه پژوهش مورد آزمون قرار می‌گیرد. همچنین، از نرم‌افزار EViews برای تخمین مدل استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

برای اندازه‌گیری تمرکز بازار و تعیین ساختار بازار بیمه از شاخص هرفیندال-هیرشمن استفاده می‌شود (رابطه ۱):

1. <http://www.heritage.org>

$$HHI = \sum_{i=1}^N \left(\frac{TA_i}{\sum_{i=1}^N TA_i} \right)^2 \quad (۱)$$

در رابطه (۱)، TA مجموع دارایی یا کل حق بیمه دریافتی یک شرکت بیمه و N تعداد شرکت‌های بیمه است.

نتایج محاسبه شاخص HHI و ضریب نفوذ بیمه (بر اساس اطلاعات موجود) کشور ایران و کشورهای هلند، ایالات متحده آمریکا، لبنان، کلمبیا، مالزی، آلبانی، و مونته‌نگرو برای سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۸ و کشورهای قبرس، امارات متحده عربی، بحرین، چین، هند، مصر، آفریقای جنوبی، و ترکیه برای سال‌های ۲۰۱۶، ۲۰۱۷، و ۲۰۱۸ در جدول (۱) آورده شده است.

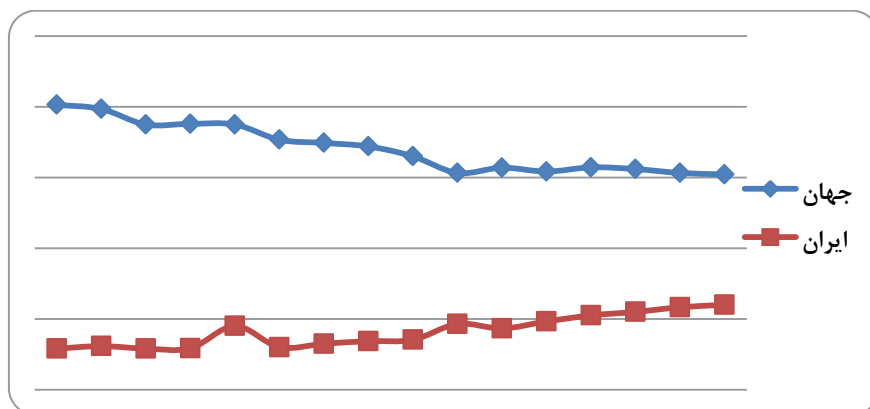
جدول ۱: شاخص HHI و ضریب نفوذ بیمه کشور ایران و کشورهای منتخب (بر اساس اطلاعات موجود)

کشور	شاخص	۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱
ایران	HHI	۱۵۲۶/۵	۱۴۵۷/۵	۱۷۶۵/۶	۱۹۱۶/۵۹	۱۹۴۰/۳۰	۲۱۵۵/۵	۲۲۳۹/۶	۲۴۸۳
	ضریب نفوذ بیمه	۲/۳۸	۲/۳۳	۲/۲	۲/۱	۱/۳	۱/۷۳	۱/۸۶	۱/۴۱
	HHI	۴۵۸/۲	۵۱۴/۰۷	۴۵۷/۹۱	۴۵۷/۹۵	۳۶۸/۶۵	۳۵۶/۷۵	۳۴۰/۶۶	۳۴۰/۵۹
هلند	ضریب نفوذ بیمه	۹/۲۴	۹/۵۶	۱۰/۴	۱۰/۷۲	۱۱	۱۲/۶	۱۲/۹	۱۳/۲
	HHI	۴۹۵۷	۴۶۱۴	۴۲۱۲	۴۱۸۳	۴۲۲۶	۴۱۶۰	۴۰۵۹	۳۹۱۶
	ضریب نفوذ بیمه	۷/۱۴	۷/۱	۷/۳۱	۷/۲۸	۷/۳	۷/۵	۸/۱۸	۸/۱
ایالات متحده آمریکا	HHI	۱۳۵۹/۶۶	۱۳۵۹/۷۱	۱۴۲۸/۵۳	۱۴۶۳/۸۲	۱۲۶۵/۴۵	۱۴۵۹/۵۴	۱۳۳۰/۶۴	۱۳۵۶/۵۸
	ضریب نفوذ بیمه	۱/۰۱	۱۲/۱	۱/۱۷	۱/۱۱	۰/۷۹	۰/۶	۰/۶۵	۰/۵
	HHI	۶۵۷/۵۳	۷۱۲	۶۱۲/۰۳	۶۹۷/۱۲	۷۱۲/۵۷	۶۳۳/۹۲	۶۵۳/۴۵	۶۴۴/۹۳
بلغارستان	ضریب نفوذ بیمه	۲/۲۹	۲/۱۸	۲/۱۸	۲/۱۸	۲/۱۰	۲/۱۰	۲/۱۰	۲/۱۰
	HHI	۵۰۷/۳۸	۵۲۸/۲۶	۵۲۰/۳۶	۴۶۲/۹۴	۴۴۳/۶۶	۴۸۱/۶	۴۳۱/۵۰	۴۳۸/۴۲
	ضریب نفوذ بیمه	۲/۷۹	۲/۸۸	۲/۷۲	۲/۶۴	۲/۵	۲/۷	۲/۴۳	۲/۳۰

ادامه جدول ۱: شاخص HHI و ضریب نفوذ بیمه کشور ایران و کشورهای منتخب (بر اساس اطلاعات موجود)

کشور	شاخص	۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱
	HHI	۳۴۲/۵۴	۳۶۸/۵۳	۳۳۷/۶۶	۳۳۲/۷۷	۳۶۱/۳۸	۳۸۵/۵۹	۳۴۹/۹۲	۳۵۸/۴
لبنان	ضریب نفوذ بیمه	۲/۹۵	۳/۱۵	۳/۳۲	۳/۴۲	۳/۳۰	۳/۲۰	۲/۸۵	۲/۹
	HHI	۸۲۶/۲۸	۷۸۶/۳۱	۸۶۲/۸۲	۷۵۲/۴۷	۶۸۵/۹۲	۷۱۶/۹	۶۸۵/۵۳	۶۵۹/۹۵
مالزی	ضریب نفوذ بیمه	۴/۷۷	۴/۷۷	۴/۷۷	۵/۰۵	۴/۸	۴/۸	۴/۸	۵/۱
	HHI	۱۹۴۳	۲۰۱۷	۱۸۹۵	۲۱۰۰/۷	۲۰۴۱/۱۴	۲۲۰۹/۰۴	۲۳۳۳/۸	۲۶۲۱/۱۲
مونتنگرو	ضریب نفوذ بیمه	۱/۸۶	۱/۹۸	۲/۰۲	۲/۲۳	۱/۸۶	۱/۹۲	۱/۹۳	۱/۶۸
	HHI	۷۲۲/۶۸	۷۰۴/۰۶	۶۳۱/۴۷	-	-	-	-	-
قبرس	ضریب نفوذ بیمه	۴/۱۶	۴/۴	۴/۱	-	-	-	-	-
	HHI	۹۱۳/۰۹	۹۳۸/۵۷	۸۷۸/۴۶	-	-	-	-	-
امارات متحده عربی	ضریب نفوذ بیمه	۲/۹۲	۳/۷	۲/۹	-	-	-	-	-
	HHI	-	-	۵۲۹/۹۴	-	-	-	-	-
بحرین	ضریب نفوذ بیمه	۱/۸۲	۲/۲۲	۲/۳۶	-	-	-	-	-
	HHI	-	-	۶۰۰/۵۰	-	-	-	-	-
چین	ضریب نفوذ بیمه	۴/۲۲	۴/۵۷	۴/۲	-	-	-	-	-
	HHI	-	-	۶۵۱/۲۲۳	-	-	-	-	-
ترکیه	ضریب نفوذ بیمه	۱/۳۳	۱/۴۲	۱/۵۵	-	-	-	-	-
	HHI	-	۱۰۸۴/۸۷	۱۰۶۴/۵۷	-	-	-	-	-
مصر	ضریب نفوذ بیمه	۰/۳	۰/۶۸	۰/۶۴	-	-	-	-	-
	HHI	۹۷۷/۶۶	۹۵۰/۱۸	۹۹۳/۶	-	-	-	-	-
آفریقای جنوبی	ضریب نفوذ بیمه	۱۲/۸۹	۱۳/۵۷	۱۴/۲۷	-	-	-	-	-

مقایسه ضریب نفوذ بیمه کشور ایران با میانگین ضریب نفوذ بیمه جهان (شکل ۱) و کشورهای منتخب (جدول ۲) از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۸ نشان می‌دهد که علی‌رغم کاهش نسبی در میانگین ضریب نفوذ جهانی، ضریب نفوذ بیمه ایران در حال افزایش است.

شکل ۱: مقایسه ضریب نفوذ بیمه ایران و جهان طی سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۸

منبع: سالنامه آماری بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران^۱

1. <https://www.centinsur.ir/fa-IR/Portal/5012/page/>

جدول ۲: ضریب نفوذ بیمه کشور ایران و کشورهای منتخب (۲۰۰۳-۲۰۱۸)

کشور	سال	۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱	۲۰۱۰	۲۰۰۹	۲۰۰۸	۲۰۰۷	۲۰۰۶	۲۰۰۵	۲۰۰۴	۲۰۰۳
کشورهای منطقه چشم‌انداز	ایران	۲/۳۸	۲/۳۳	۲/۲	۲/۱	۱/۹۳	۱/۷۳	۱/۸۶	۱/۴۱	۱/۳۷	۱/۳	۱/۲	۱/۸	۱/۱۷	۱/۱۶	۱/۲۳	۱/۱۶
	پاکستان	۰/۹۳	۰/۸۶	۰/۹	۰/۸	۰/۸	۰/۷	۰/۷	۰/۷	۰/۷	۰/۷	۰/۸	۰/۷	۰/۸	۰/۷	۰/۶۷	۰/۶۲
	فلسطین اشغالی	۶/۵۴	۵/۹۹	۶	۵/۵	۵/۵	۵/۴	۵	۵/۲	۵/۲	۴/۸	۴/۷	۴/۷	۵/۴	۴/۷	۴/۹۷	۵/۲
	قبرس	۴/۱۶	۴/۴	۴/۱	۴/۲	۴/۲	۴/۶	۴/۵	۴/۷	۴/۷	۴/۴	۴/۱	۴/۲	۴/۳	۴/۲	۴/۳۹	۴/۵۷
	بحرین	۲/۸۳	۲/۲۲	۰	۲/۵	۰	۲/۱	۲	۲/۴	۲/۸	۲/۳	۲	۰	۰	۰	۰	۰
	قطر	۰	۰	۲	۱/۵	۱	۱	۰/۶	۰/۵	۰/۸	۰/۸	۰	۰/۹	۱/۱	۱/۱	۱/۳۱	۰
	امارات	۲/۹۲	۲/۷	۲/۹	۲/۴	۲/۲	۲	۲	۱/۸	۲/۱	۲/۵	۲	۲/۹	۱/۷	۱/۵	۱/۵	۱/۱۲
	عربستان	۱/۲۱	۱/۴۲	۱/۶	۱/۵	۱/۱۱	۰/۹	۰/۸	۰/۹	۱/۱	۱	۰/۶	۰/۶	۰/۵	۰/۵	۰/۴۶	۰/۴۷
	کره جنوبی	۱۱/۱۶	۱۱/۵۷	۱۲/۱	۱۱/۴	۱۱/۳	۱۱	۱۲/۱	۱۱/۶	۱۱/۲	۱۰/۴	۱۱/۸	۱۱/۸	۱۱/۱	۱۰/۳	۹/۷۱	۹/۶۳
	انگلستان	۱۰/۶۱	۹/۵۸	۱۰/۲	۱۰	۱۰/۶	۱۰/۸	۱۱/۳	۱۱/۸	۱۲/۴	۱۲/۹	۱۵/۷	۱۵/۷	۱۶/۵	۱۲/۵	۱۲/۵	۱۳/۳۷
کشورهای توسعه‌یافته	فرانسه	۹/۱۵	۹/۴۲	۱۰/۲	۱۱	۱۰/۳	۹/۲	۱۰/۳	۱۰/۵	۹/۵	۸/۹	۸/۶	۹/۱	۹/۳	۹/۲	۸/۹۵	۸/۸۹
	ژاپن	۸/۸۶	۸/۵۹	۹/۵	۱۱/۴	۱۰/۸	۱۰/۳	۱۱/۴	۱۱	۱۰/۱	۹/۹	۹/۸	۹/۶	۱۰/۵	۱۰/۵	۱۰/۴۷	۱۰/۸۱
	ایتالیا	۸/۳۴	۸/۳۴	۸/۲	۸/۷	۸/۶	۷/۳	۶/۷	۷	۸/۱	۷/۸	۵/۹	۴	۷/۲	۷/۶	۷/۵۹	۷/۴۵
	هلند	۹/۲۴	۹/۵۶	۱۰/۴	۱۰/۷	۱۱	۱۱/۶	۱۳	۱۳/۲	۱۲/۴	۱۳/۶	۱۲/۹	۱۳/۴	۹/۴	۹/۸	۹/۹۳	۹/۷۷
	کانادا	۷/۴۸	۷/۲۳	۷/۵	۷/۴	۷	۶/۷	۷	۷	۷/۳	۷/۴	۷	۷	۷	۷	۷/۰۹	۶/۸۲
	آمریکا	۸/۱	۸/۱۸	۷/۵	۷/۳	۷/۲۸	۷/۳۱	۷/۱	۷/۱۴	۸	۸	۸/۵۸	۸/۹	۸/۸۲	۸/۹۱	۹/۴۴	۹/۶۱

ادامه جدول ۲: ضریب نفوذ بیمه کشور ایران و کشورهای منتخب (۲۰۰۳-۲۰۱۸)

کشور	سال	۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱	۲۰۱۰	۲۰۰۹	۲۰۰۸	۲۰۰۷	۲۰۰۶	۲۰۰۵	۲۰۰۴	۲۰۰۳
	چین	۴/۲۲	۴/۵۷	۴/۲	۳/۶	۳/۲	۳	۳	۳	۳	۳/۸	۳/۴	۳/۳	۲/۹	۲/۶۹	۲/۷	۳/۱۵
هند	۳/۷	۳/۶۹	۳/۴۹	۳/۴۴	۳/۳	۳/۹	۳/۹۶	۳/۹۶	۴/۱	۵/۱	۵/۳۹	۴/۷۸	۴/۷	۴/۵۷	۳/۴۴	۳/۰۷	۲/۸۸
مالزی	۵/۳۵	۵/۳۳	۵/۱۷	۴/۹۴	۴/۶	۴/۳۲	۴/۸۴	۴/۸۴	۴/۸	۴/۸	۴/۸	۵/۵	۴/۸	۵/۰۵	۴/۷۷	۴/۷۷	۴/۷۷
ترکیه	۱/۴۳	۱/۴۲	۱/۶	۱/۶	۱/۴	۱/۵	۱/۴	۱/۴	۱/۳	۱/۳	۱/۳	۱/۲	۱/۷	۱/۶۴	۱/۵۷	۱/۵۴	۱/۳۵
مصر	۰/۶۳	۰/۶۸	۰/۶	۰/۷	۰/۷	۰/۷	۰/۷	۰/۷	۰/۷	۰/۷	۰/۸	۰/۹	۰/۹	۰/۷۹	۰/۸۵	۰/۷۸	۰/۶۸
برزیل	۳/۹	۴/۰۷	۴/۰۴	۳/۹	۴/۲	۴	۳/۶۵	۳/۶۵	۳/۲	۳/۱	۳/۱	۳/۱	۳	۲/۸۴	۳/۱۰	۲/۹۹	۲/۹۶
آفریقای جنوبی	۱۲/۸۹	۱۳/۵۷	۱۴/۲۷	۱۴/۶۴	۱۴	۱۵/۴	۱۴/۱۶	۱۴/۱۶	۱۲/۹	۱۴/۸	۱۲/۸۹	۱۴/۶	۱۵/۳	۱۵/۹۴	۱۴/۵۲	۱۳/۹۲	۱۵/۸۸
بلغارستان	۲/۱	۲/۰۱	۲/۱	۲/۱	۲/۱	۲/۱۸	۲/۱۸	۲/۱۸	۲/۱۸	۲/۲۹	۲/۵	۲/۵۶	۲/۷۱	۲/۷	۲/۶۷	۲/۵۵	۲/۲۰
لبنان	۲/۹	۲/۸۵	۳/۲	۳/۳	۳/۴۲	۳/۳۲	۳/۱۵	۳/۱۵	۲/۹۵	۲/۸	۲/۸	۳/۴۱	۳/۴	۲/۹۶	۳/۱۰	۲/۸۲	۲/۹۱
کلمبیا	۲/۳	۲/۴۳	۲/۷	۲/۵	۲/۶۴	۲/۷۲	۲/۸۸	۲/۸۸	۲/۷۹	۲/۳	۲/۳	۲/۱۸	۲/۴	۲/۳۵	۲/۲۶	۲/۴۰	۲/۵۶
آلبانی	۰/۵	۰/۶۵	۰/۶	۰/۷۹	۱/۱۱	۱/۱۷	۱/۱۷	۱/۱۲	۱/۰۱	-	-	-	-	-	-	-	-
مونتنگرو	۱/۶۸	۱/۹۳	۱/۹۲	۱/۸۶	۲/۲۳	۲/۰۲	۱/۹۸	۱/۹۸	۱/۸۶	-	-	-	-	-	-	-	-

کشورهای در حال توسعه

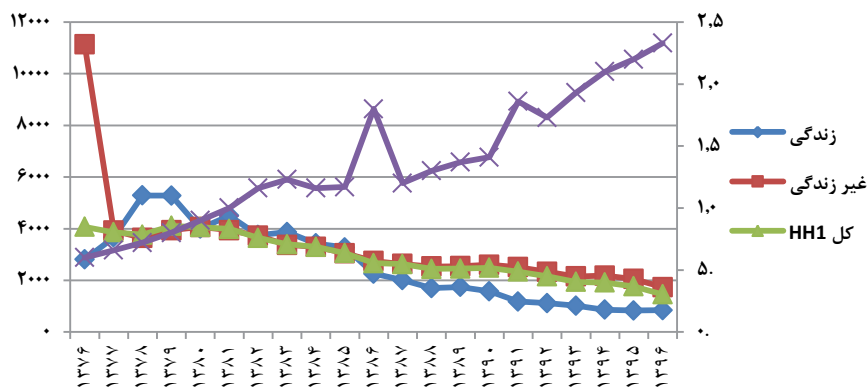
کشورهای در حال توسعه

دلیل کاهش ضریب نفوذ بیمه کشور ایران در سال ۱۳۹۲، رشد کم‌تر حق بیمه تولیدی در مقایسه با رشد اسمی GDP است و پایین آمدن رشد حق بیمه تولیدی در بازار بیمه نسبت به سال قبل به نوعی متأثر از خروج پوشش‌های درمان تکمیلی بازنشستگان سازمان تامین اجتماعی و بازنشستگان کشوری از پورتفوی صنعت بیمه است. مقایسه ضریب نفوذ بیمه کشور با کشورهای منتخب منطقه چشم‌انداز در بازه زمانی ۲۰۱۸-۲۰۰۳ نشان می‌دهد، در حالی که ضریب نفوذ بیمه در کشورهای منتخب این منطقه عمدتاً نزولی بوده، ضریب نفوذ بیمه کشور ایران سیر صعودی داشته و از ۱/۱۶ در سال ۲۰۰۳ به ۲/۴ در سال ۲۰۱۸ رسیده است. مقایسه ضریب نفوذ بیمه کشور با کشورهای توسعه‌یافته در بازه زمانی ۲۰۱۸-۲۰۰۳ نشان‌دهندهٔ اختلاف بسیار زیاد ضریب نفوذ بیمه در کشور ایران نسبت به کشورهای توسعه‌یافته منتخب است. مقایسه ضریب نفوذ بیمه کشور ایران با کشورهای بالاتر از کشورهای مصر، بلغارستان، آلبانی، مونته‌نگرو، و ترکیه و پایین‌تر از کشورهای چین، هند، مالزی، برزیل، آفریقای جنوبی، و کلمبیا است.

میزان ضریب نفوذ بیمه و شاخص هرفیندال - هیرشمن صنعت بیمه ایران طی سال‌های ۱۳۹۶-۱۳۷۶ و همچنین میزان و جهت همبستگی این دو متغیر در **شکل (۲)** و **جدول (۳)** نشان داده شده است. ملاحظه می‌شود که شاخص HHI بازار بیمه ایران از ۴۶۰۹ در سال ۱۳۷۶ (تمرکز شدید بازار بیمه) به مقدار ۱۴۵۷/۵ در سال ۱۳۹۶ کاهش یافته است. همان‌طور که بیان شد، HHI کم‌تر از ۱۵۰۰ نمایانگر بازاری با تمرکز پایین است و نشان‌دهندهٔ کاهش میزان تمرکز بازار بیمه ایران و حرکت به سمت بازار غیرمتمرکز است. مقدار این شاخص در رشته‌های غیرزندگی از ۱۱۱۴۳ به ۱۷۳۷/۱ کاهش یافته و در رشته زندگی از ۲۸۰۸/۸ به ۸۴۱/۹۸ کاهش یافته، که بیان می‌کند بازار بیمه زندگی از فضای متمرکز به فضایی با تمرکز ملایم که دربردارندهٔ رقابت بیش‌تری میان شرکت‌های بیمه است، حرکت کرده است. در کل نتایج نشان می‌دهند، تمرکز بازار بیمه کشور زیاد است و در وضعیت انحصار چندجانبه سخت قرار دارد.

جدول ۳: همبستگی ضریب نفوذ بیمه و شاخص هرفیندال - هیرشمن بازار بیمه ایران طی سال های ۱۳۷۶-۱۳۹۶

سال	HHI		ضریب نفوذ بیمه
	زندگی	غیرزندگی	کل
۱۳۷۶	۲۸۰۸/۸	۱۱۱۴۳	۴۰۶۹/۱۵
۱۳۷۷	۳۶۶۱	۳۹۲۸/۹	۳۸۶۲/۹
۱۳۷۸	۵۲۸۳/۵	۳۶۳۹/۷	۳۷۶۹/۳
۱۳۷۹	۵۲۷۹/۳	۳۹۳۹/۳	۴۱۰۵/۶۹
۱۳۸۰	۴۰۰۶/۲	۴۰۶۴/۵	۴۰۵۶/۲۶
۱۳۸۱	۴۵۰۳	۳۹۳۸/۹	۳۹۸۸/۵
۱۳۸۲	۳۷۵۰	۳۷۲۳/۶	۳۶۴۲/۴
۱۳۸۳	۳۸۶۶/۶	۳۳۷۴/۲	۳۳۹۹/۳۴
۱۳۸۴	۳۴۲۵/۳	۳۲۹۶	۳۲۹۷/۶
۱۳۸۵	۳۲۷۰/۸	۳۰۴۶/۳	۳۰۵۶/۵
۱۳۸۶	۲۲۵۷/۴	۲۷۴۳/۹	۲۶۶۳/۹
۱۳۸۷	۲۰۰۸/۱	۲۶۳۶/۴	۲۶۳۰/۲
۱۳۸۸	۱۷۰۰/۷	۲۵۳۶/۴۶	۲۴۴۲/۹
۱۳۸۹	۱۷۴۰/۱	۲۵۴۹/۵	۲۴۵۳/۳
۱۳۹۰	۱۵۷۵/۷	۲۶۰۴/۶	۲۴۸۳
۱۳۹۱	۱۱۷۶/۹	۲۵۰۸/۱	۲۳۳۹/۶
۱۳۹۲	۱۱۱۹/۶	۲۳۳۲/۶	۲۱۵۵/۵
۱۳۹۳	۱۰۱۴/۵	۲۱۵۲/۲	۱۹۴۰/۳
۱۳۹۴	۸۶۲/۸۴	۲۱۸۱/۳	۱۹۱۶/۵۹
۱۳۹۵	۸۳۴/۳۶	۲۰۵۲/۲	۱۷۶۵/۶۱
۱۳۹۶	۸۴۱/۹۸	۱۷۳۷/۱	۱۴۵۷/۵
ضریب همبستگی	-۰/۸۳۱۱۲۰۸۶	-۰/۶۲۶۸۶۵۳۳	-۰/۹۲۶۱۱۴۴

شکل ۲: روند ضریب نفوذ بیمه و شاخص HHI صنعت بیمه ایران طی سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۹۶

از شاخص آزادی اقتصادی به منظور تعیین میزان باز یا بسته بودن اقتصاد کشورها استفاده شد. همان‌طور که **جدول (۴)** نشان می‌دهد، کشور ایران طی سال‌های گذشته در سطح ۵ این دسته‌بندی قرار داشته و در سال ۲۰۱۸ با امتیاز ۵۰/۹ رتبه جهانی ۱۵۶ و ۲۲ را در میان کشورهای منتخب به خود اختصاص داده است. اعمال تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران موجب تضعیف آزادی اقتصادی در ایران شده بود که انتظار می‌رود با رفع تحریم‌ها در سال‌های آتی بتوان رتبه کشور را بهبود بخشید.

جدول ۴: وضعیت شاخص آزادی اقتصادی کشور ایران و کشورهای منتخب طی سال‌های ۱۹۹۷-۲۰۱۸

کشور	سال																						
	۱۹۹۷	۱۹۹۸	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	
ایران	۳۴/۵	۳۶	۳۶/۸	۳۶/۱	۳۵/۹	۳۶/۴	۴۳/۲	۴۲/۸	۵۰/۵	۴۵	۴۵	۴۴/۶	۴۳/۴	۴۲/۱	۴۲/۳	۴۳/۲	۴۰/۳	۴۱/۸	۴۳/۵	۵۰/۵	۵۰/۹		
پاکستان	۵۶	۵۳/۲	۵۳	۵۶/۴	۵۶	۵۵/۸	۵۵	۵۴/۹	۵۳/۳	۵۷/۹	۵۷/۲	۵۵/۶	۵۷	۵۵/۲	۵۵/۱	۵۴/۷	۵۵/۱	۵۵/۲	۵۵/۶	۵۵/۹	۵۶/۴	۵۴/۴	
فلسطین اشغالی	۶۲/۷	۶۸	۶۸/۳	۶۵/۵	۶۶/۱	۶۶/۹	۶۲/۷	۶۱/۴	۶۲/۶	۶۴/۴	۶۴/۸	۶۶/۳	۶۷/۶	۵۷/۷	۶۸/۵	۶۷/۸	۶۶/۹	۶۸/۴	۷۰/۵	۷۰/۷	۶۹/۷	۷۲/۲	
قبرس	۶۷/۹	۶۸/۲	۶۷/۸	۶۷/۲	۷۱	۷۳	۷۳/۳	۷۴/۱	۷۱/۹	۷۱/۸	۷۱/۷	۷۱/۳	۷۰/۸	۷۰/۹	۷۳/۳	۷۱/۸	۶۹	۶۷/۶	۶۷/۹	۶۸/۷	۶۷/۹	۶۷/۸	
بحرین	۷۶/۱	۷۵/۶	۷۵/۲	۷۵/۷	۷۵/۹	۷۵/۶	۷۶/۳	۷۵/۱	۷۱/۲	۷۱/۶	۷۱/۲	۷۲/۲	۷۴/۸	۷۶/۳	۷۷/۷	۷۵/۲	۷۵/۵	۷۵/۱	۷۳/۴	۷۴/۳	۶۸/۵	۶۷/۷	
قطر	-	-	۶۲	۶۲	۶۰	۶۱/۹	۶۵/۹	۶۶/۵	۶۳/۵	۶۲/۴	۶۲/۹	۶۲/۲	۶۵/۸	۶۹	۷۰/۵	۷۱/۳	۷۱/۳	۷۱/۲	۷۰/۸	۷۰/۷	۷۴/۸	۷۲/۶	
امارات متحده عربی	۷۱/۹	۷۲/۲	۷۱/۵	۷۴/۲	۷۴/۹	۷۳/۶	۷۳/۴	۶۷/۲	۶۵/۲	۶۲/۲	۶۲/۶	۶۲/۶	۶۴/۷	۶۷/۳	۶۷/۸	۶۹/۳	۷۱/۱	۷۱/۴	۷۲/۴	۷۲/۶	۷۶/۷	۷۷/۶	
عربستان سعودی	۶۸/۷	۶۹/۳	۶۵/۵	۶۶/۵	۶۲/۲	۶۵/۳	۶۳/۲	۶۰/۴	۶۳	۶۳	۶۰/۹	۶۲/۵	۶۴/۳	۶۴/۱	۶۶/۲	۶۲/۵	۶۰/۶	۶۲/۲	۶۲/۱	۶۲/۱	۶۲	۵۹/۶	
کره جنوبی	۶۹/۸	۷۳/۳	۶۹/۷	۶۹/۷	۶۹/۱	۶۹/۵	۶۸/۳	۶۷/۸	۶۶/۴	۶۷/۵	۶۷/۸	۶۸/۶	۶۸/۱	۶۹/۹	۶۹/۸	۶۹/۹	۷۰/۳	۷۱/۲	۷۱/۵	۷۱/۷	۷۷/۸	۷۳/۸	
انگلستان	۷۶/۴	۷۶/۵	۷۶/۲	۷۷/۳	۷۷/۶	۷۸/۵	۷۷/۵	۷۷/۷	۷۹/۲	۸۰/۴	۷۹/۹	۷۹/۴	۷۹	۷۶/۵	۷۴/۵	۷۴/۱	۷۴/۸	۷۴/۹	۷۵/۸	۷۶/۴	۷۶/۴	۷۸	
فرانسه	۵۹/۱	۵۸/۹	۵۹/۱	۵۷/۴	۵۸	۵۸	۵۹/۲	۶۰/۹	۶۰/۵	۶۱/۱	۶۲/۱	۶۴/۷	۶۳/۳	۶۴/۲	۶۴/۶	۶۳/۲	۶۴/۱	۶۳/۵	۶۲/۵	۶۲/۳	۶۳/۳	۶۳/۹	
ژاپن	۷۰/۳	۷۰/۲	۶۹/۱	۷۰/۷	۷۰/۹	۶۶/۷	۶۷/۶	۶۴/۳	۶۷/۳	۷۳/۳	۷۲/۷	۷۳	۷۲/۸	۷۲/۹	۷۲/۸	۷۱/۶	۷۱/۸	۷۲/۴	۷۳/۳	۷۳/۱	۶۹/۶	۷۲/۳	
ایتالیا	۵۸/۱	۵۹/۱	۶۱/۶	۶۱/۹	۶۳	۶۳/۶	۶۴/۳	۶۴/۲	۶۴/۹	۶۲	۶۲/۸	۶۲/۶	۶۱/۴	۶۲/۷	۶۰/۳	۵۸/۸	۶۰/۶	۶۰/۹	۶۱/۷	۶۱/۲	۶۲/۵	۶۲/۵	
هلند	۷۰/۴	۶۹/۲	۷۰/۲	۷۰/۴	۷۳	۷۵/۱	۷۴/۶	۷۴/۵	۷۲/۹	۷۵/۴	۷۵/۵	۷۷/۴	۷۷	۷۵	۷۴/۷	۷۳/۳	۷۳/۵	۷۴/۲	۷۳/۷	۷۴/۶	۸۷/۴	۷۶/۲	
کانادا	۶۷/۹	۶۸/۵	۶۹/۳	۷۰/۵	۷۱/۲	۷۴/۶	۷۴/۸	۷۵/۵	۷۵/۸	۷۷/۴	۷۸	۸۰/۲	۸۰/۵	۸۰/۴	۸۰/۸	۷۹/۹	۷۹/۴	۸۰/۲	۷۹/۱	۷۸	۷۸/۵	۷۷/۷	
ایالات متحده آمریکا	-	-	-	۸۱/۶۹	۸۱/۵۳	۸۱/۵۳	۸۱/۵۱	۸۱/۵۳	۸۱/۳۴	۸۱/۳۰	۸۱/۳۸	۸۱/۲۳	۷۱/۹۵	۹۶/۷	۷۷/۸	۷۶/۳	۷۶	۷۵/۵	۷۶/۲	۷۵/۴	۷۵/۱	۷۵/۷	

کشورهای منطقه چشم‌انداز

کشورهای توسعه‌یافته

کشورهای در حال توسعه

ادامه جدول ۴: وضعیت شاخص آزادی اقتصادی کشور ایران و کشورهای منتخب طی سال‌های ۲۰۱۸-۱۹۹۷

کشور	سال																						
	۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱	۲۰۱۰	۲۰۰۹	۲۰۰۸	۲۰۰۷	۲۰۰۶	۲۰۰۵	۲۰۰۴	۲۰۰۳	۲۰۰۲	۲۰۰۱	۲۰۰۰	۱۹۹۹	۱۹۹۸	۱۹۹۷	
چین	۵۷/۸	۵۷/۴	۵۲	۵۲/۷	۵۲/۵	۵۱/۹	۵۱/۲	۵۲	۵۱	۵۳/۲	۵۳/۱	۵۲	۵۲	۵۳/۶	۵۳/۷	۵۲/۵	۵۲/۶	۵۲/۸	۵۲/۶	۵۲/۴	۵۴/۸	۵۳/۱	۵۱/۷
هند	۵۴/۵	۵۲/۶	۵۶/۲	۵۴/۶	۵۵/۷	۵۵/۲	۵۴/۶	۵۴/۶	۵۴/۶	۵۳/۸	۵۴/۴	۵۴/۱	۵۳/۹	۵۳/۲	۵۲/۲	۵۴/۲	۵۱/۵	۵۱/۲	۵۱/۲	۴۹	۴۷/۴	۵۰/۲	۴۹/۷
مالزی	۷۴/۵	۸۵/۳	۷۱/۵	۷۰/۸	۶۹/۶	۶۹/۱	۶۶/۴	۶۶/۳	۶۶/۱	۶۴/۶	۶۴/۸	۶۳/۹	۶۳/۸	۶۱/۶	۶۱/۹	۵۹/۹	۶۱/۱	۶۰/۱	۶۰/۲	۶۶	۶۸/۹	۶۸/۲	۶۶/۸
ترکیه	۶۵/۴	۶۱/۳	۶۲/۱	۶۳/۲	۶۴/۹	۶۲/۹	۶۲/۵	۶۴/۲	۶۳/۸	۶۱/۶	۵۹/۹	۵۷/۴	۵۷	۵۰/۶	۵۲/۸	۵۱/۹	۵۴/۲	۶۰/۶	۶۳/۴	۵۹/۲	۶۰/۹	۶۰/۸	
مصر	۵۳/۴	۵۲/۶	۵۶	۵۵/۲	۵۲/۹	۵۴/۸	۵۷/۹	۵۹/۱	۵۹	۵۸/۵	۵۴/۴	۵۳/۲	۵۵/۸	۵۵/۵	۵۵/۳	۵۴/۱	۵۱/۷	۵۱/۷	۵۸	۵۵/۸	۵۵/۸	۴۵/۵	
برزیل	۵۱/۴	۵۲/۹	۵۶/۵	۵۶/۶	۵۶/۹	۵۷/۷	۵۷/۹	۵۶/۳	۵۵/۶	۵۶/۷	۵۶/۲	۵۶/۲	۵۶/۲	۵۶/۲	۶۰/۹	۶۱/۷	۶۲	۶۳/۴	۶۱/۵	۶۱/۹	۶۱/۱	۵۲/۶	
آفریقای جنوبی	۶۳	۶۷/۶	۶۱/۹	۶۲/۶	۶۲/۵	۶۱/۸	۶۲/۷	۶۲/۷	۶۲/۷	۶۲/۸	۶۳/۴	۶۳/۵	۶۳/۷	۶۳/۹	۶۲/۳	۶۷/۱	۶۶/۱	۶۴	۶۳/۸	۶۳/۷	۶۳/۳	۶۴/۳	۶۳/۲
بلغارستان	۶۸/۳	۶۷/۹	۶۵/۹	۶۶/۸	۶۵/۷	۶۵	۶۴/۷	۶۴/۹	۶۴/۹	۶۴/۷	۶۴/۷	۶۴/۷	۶۴/۷	۶۴/۷	۶۴/۷	۶۴/۷	۶۴/۷	۶۴/۷	۶۴/۷	۶۴/۷	۶۴/۷	۶۴/۷	۶۴/۷
کلمبیا	۶۸/۹	۶۹/۷	۷۰/۸	۷۱/۷	۷۰/۷	۶۹/۶	۶۸	۶۸	۶۸	۶۸	۶۸	۶۸	۶۸	۶۸	۶۸	۶۸	۶۸	۶۸	۶۸	۶۸	۶۸	۶۸	۶۸
آلبانی	۶۴/۵	۶۴/۴	۶۵/۹	۶۵/۷	۶۶/۹	۶۵/۲	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱
مونتنگرو	۶۴/۳	۶۲	۶۴/۹	۶۴/۷	۶۳/۶	۶۲/۶	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵	۶۲/۵
لبنان	۵۳/۲	۵۳/۳	۵۹/۵	۵۹/۴	۵۹/۳	۵۹/۵	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱	۶۰/۱

منبع: <http://www.heritage.org>

تصریح و برآورد مدل

از روش تجزیه و تحلیل الگوهای تلفیقی به منظور بررسی اثر شاخص تمرکز بازار بر ضریب نفوذ بیمه استفاده می‌شود. در این پژوهش با استفاده از داده‌های تلفیقی جمع‌آوری شده از نمونه آماری، فرضیه پژوهش مورد آزمون قرار می‌گیرد. اطلاعات مربوط به متغیرهای ضریب نفوذ بیمه، شاخص آزادی اقتصادی، درآمد سرانه، شاخص توسعه مالی، و شاخص تمرکز بازار HHI برای ۹ کشور منتخب برای دوره زمانی ۲۰۱۸-۲۰۱۱ (۱۳۹۷-۱۳۸۲) جمع‌آوری شد (با توجه به محدودیت دسترسی به داده‌های سهم بازاری و تعداد شرکت‌های بیمه در سایر کشورهای منتخب، شاخص‌ها فقط برای کشورهای آلبانی، بلغارستان، کلمبیا، ایران، لبنان، مالزی، مونته‌نگرو، هلند، و آمریکا محاسبه شد). درآمد سرانه و شاخص توسعه مالی این ۹ کشور در [جدول \(۵\)](#) آورده شده است.

جدول ۵: خالص درآمد سرانه و توسعه مالی ۹ کشور منتخب نهایی (بر مبنای قیمت فعلی دلار)

سال کشور	۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱
	درآمد سرانه	توسعه مالی	درآمد سرانه	توسعه مالی	درآمد سرانه	توسعه مالی	درآمد سرانه	توسعه مالی
ایران	۴۲۳۶/۸۸	۵۳/۰۹	۴۳۵۸/۱۹	۵۳/۳۵	۴۱۸۵/۹۰	۴۷/۷۴	۳۸۴۱/۰۴	۵۲/۱۲
هلند	۴۴۷۳۶/۳۳	۱۱۴/۵۰	۴۰۹۱۷/۱۷	۱۱۶/۹۴	۳۷۵۸۰/۵۸	۱۱۳/۸۳	۳۷۴۸۷/۱۷	۱۱۶/۴۲
آمریکا	۵۳۵۴۰/۳۵	۵۰/۸۱	۵۱۳۱۳/۸۵	۵۰/۰۷	۴۹۶۵۳/۹۹	۴۹/۳۶	۴۹۲۱۹/۵۲	۴۹/۷۹
مالزی	۸۰۰۹/۲۷	۱۰۸/۳۵	۷۴۳۵/۸۴	۱۱۴/۰۵	۷۱۹۶/۸۲	۱۱۹/۷۹	۷۲۶۰/۷۷	۱۲۰/۵۲
بلغارستان	۷۷۴۷/۲۴	۶۵/۵۲	۹۶۲۷/۸۲	۶۶/۰۲	۶۲۲۰/۴۰	۶۶/۳۴	۵۸۰۴/۸۱	۵۹/۳۲
کلمبیا	۵۶۴۴/۱۲	۳۴/۹۳	۶۲۷۲/۷۷	۳۷/۷۲	۶۴۶۸/۷۷	۳۹/۴۵	۶۵۰۸/۶۵	۴۲/۳۵
آلبانی	۴۳۲۶/۳۳	۳۹/۳۱۴	۳۷۲۲/۹۵	۳۸/۹۱	۳۴۴۸/۲۲	۳۷/۸۷	۲۲۷۲/۳۹	۳۷/۴۰
مونتنگرو	۷۶۵۰/۷۴	۵۵/۱۹	۶۸۱۳/۸۲	۵۴/۹۶	۶۱۰۱/۷۹	۵۳/۷۳	۵۷۵۹/۴۷	۵۱/۹۹
لبنان	۶۵۱۲/۶۲	۸۵/۷۲	۶۴۲۰/۷۰	۸۵/۹۴	۶۲۰۲/۸۳	۸۸/۴۷	۶۱۸۸/۳۵	۹۴/۲۵
	-	-	-	-	-	-	-	-

در این پژوهش از مدل پایه‌ای رابطه (۲) استفاده شده است:

$$PNT_{it} = \alpha + \sigma_i + \theta_t + \beta_1 EFit + \beta_2 LHH_{it} + \beta_3 IPC_{it} + \beta_4 FD_{it} \quad (2)$$

PNT_{it} : ضریب نفوذ بیمه کشور i ام در سال t ; EF_{it} : شاخص آزادی اقتصادی کشور i ام در سال t ; LHH_{it} : لگاریتم شاخص تمرکز (HHI) کشور i ام در سال t ; IPC_{it} : درآمد سرانه کشور i ام در سال t ; و FD_{it} : توسعه مالی کشور i ام در سال t است.

برای بررسی مانایی داده‌های تلفیقی از آزمون لوین، لین و چو (۲۰۰۲) (LLC) استفاده شده است. بر اساس نتایج جدول (۶)، متغیرهای PNT_{it} و FD_{it} و LHH_{it} و IPC_{it} در سطح مانا هستند (با توجه به مانایی هر سه متغیر در سطح، نیازی به بررسی همگرایی نیست).

جدول ۶: بررسی مانایی و نامانایی متغیرها

نوع رگرسیون	PNT*	EF**	LHH*	IPC*	FD*
آزمون لوین، لین و چو (LLC) در سطح آماره t	-۶/۴۰۷۷۱	-۱/۶۹۱۸۶	-۲/۴۷۵۷۲	-۴/۲۱۰	۱۴/۲۹۱۱
(P-Value)	۰/۰۰۰	۰/۰۴۵۳	۰/۰۰۶۶	۰/۰۰۰۱۰	۰/۰۰۰
نتیجه	I_0	I_0	I_0	I_0	I_0

توضیح: * و ** به ترتیب بیانگر معنادار بودن در سطح ۱ درصد و ۵ درصد است.

به منظور تخمین مدل، ابتدا لازم است نوع روش تخمین تعیین شود. گام اول در برآورد مدل، تعیین پنل یا غیرپنل بودن مدل است. به این منظور از آزمون F لیمر استفاده می‌شود. فرضیه صفر آزمون بیانگر برابر بودن تمام عرض از مبدأها و فرضیه مقابل بیانگر این است که دست کم یکی از عرض از مبدأها متفاوت است. از این رو، رد فرضیه صفر بیانگر لزوم استفاده از روش داده‌های تلفیقی و عدم رد فرضیه صفر بیانگر لزوم استفاده از روش حداقل مربعات معمولی تجمیع شده است.

نتایج این آزمون ($\alpha = ۰/۰۰۰$; $\text{Chi-Square} = ۹۳/۸۰۹۸$; $F = ۲۰/۲۶۱۴$) بیانگر رد فرضیه صفر و لزوم استفاده از روش تلفیقی برای برآورد مدل است. با توجه به میزان آماره F ، با سطح اطمینان بالای ۹۹ درصد فرضیه صفر آزمون مبنی بر استفاده از روش حداقل مربعات معمولی رد می‌شود. در نتیجه، رگرسیون مقید (حداقل مربعات معمولی) دارای اعتبار نیست و باید عرض از مبدأهای مختلفی (روش اثرات ثابت یا تصادفی) را در مدل لحاظ کرد. سپس برای آزمون این که مدل با بهره‌گیری از روش اثرات ثابت یا تصادفی برآورد شود، از آزمون هاسمن استفاده شد. فرضیه صفر آزمون هاسمن برقراری مدل اثرات تصادفی و فرضیه مقابل، برقراری مدل اثرات ثابت است. فرضیه صفر آزمون هاسمن مبنی بر وجود

اثرات تصادفی در مدل رد می‌شود و مدل دارای اثرات ثابت است ($\alpha = 0/000$ و $\text{Chi-Square} = 37/417$). نتایج برآورد مدل با استفاده از روش برآوردگر اثرات ثابت در **جدول (۷)** ارائه شده است.

جدول ۷: نتایج برآورد تاثیر شاخص تمرکز بر ضریب نفوذ بیمه (متغیر میانجی: شاخص آزادی اقتصادی و درآمد سرانه و توسعه مالی هر کشور)

متغیرهای توضیحی	ضرایب و آماره t	روش اثرات ثابت
EF	-۰/۳۷۶(۰/۰۰۰)	
IPC	۱۷/۵۵۶(۰/۰۰۰)	
LHH	-۴/۶۷۵(۰/۰۰۰)	
FD	۵/۹۶۳(۰/۰۰۰)	
C	۲/۹۷۳(۰/۰۰۴)	
R2	۰/۹۲۵۱	
Durbin-Watson stat	۰/۶۹۳۳	
تعداد مشاهدات	۶۹	
آماره F	۲۱۱/۱۹۷(۰/۰۰۰)	
آماره هاسمن	۳۷/۴۱۷(۰/۰۰۰)	

توضیح: ارقام داخل پرانتز بیانگر آماره P هستند.

نتایج حاصل از برآورد رگرسیون در کشورهای منتخب نشان می‌دهد که شاخص تمرکز بازار (HHI) با مقدار ($P = 0/000$ و $T = -4/675$) رابطه آماری منفی و معناداری با ضریب نفوذ بیمه در کشورهای منتخب دارد. بنابراین، ارتباط منفی و معنادار بین شاخص تمرکز بازار و ضریب نفوذ بیمه در کشورهای منتخب رد نمی‌شود. با این حال، شاخص آزادی اقتصادی با مقدار ($P = 0/000$ و $T = -0/376$) تاثیری بر رابطه ساختار بازار و ضریب نفوذ بیمه در کشورهای منتخب ندارد. علاوه بر این، همان‌طور که **جدول (۷)** نشان می‌دهد، درآمد سرانه و توسعه مالی به ترتیب با مقادیر ($P = 0/000$ و $T = 17/556$) و ($P = 0/000$ و $T = 5/963$) اثر مثبت و معناداری بر رابطه بین تمرکز بازار و ضریب نفوذ بیمه در کشورهای منتخب دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش، با استفاده از رویکرد پنل دیتا به بررسی نقش تمرکز بر ضریب نفوذ بیمه با در نظر گرفتن نقش متغیر میانجی درآمد سرانه و شاخص آزادی اقتصادی پرداخته شد. نتایج حاصل از برآورد رگرسیون در کشورهای منتخب نشان می‌دهد که شاخص تمرکز بازار رابطه آماری منفی و معناداری با ضریب نفوذ بیمه در کشورهای منتخب دارد و بیانگر آن است که هرچه درجه تمرکز بازار بالاتر باشد، به عبارت دیگر، ساختار بازار غیررقابتی‌تر باشد، ضریب نفوذ بیمه کم‌تر خواهد بود که با نتایج پژوهش‌های پیشین از جمله **باجتلسمیت و بوژویتا (۱۹۹۸)**، **کُل و همکاران (۲۰۱۵)**، **پیرویان و زراءنژاد (۱۳۹۱)**، **باقری و رحمانی (۲۰۱۶)**، **عباسی و نظری (۲۰۱۷)**، و **پژوهشکده بیمه (۱۳۹۵)** مشابه است.

مانع اصلی رقابت در صنعت بیمه، اقتصاد مقیاس و فقدان انضباط مالی و فنی در این صنعت است. در صورت وجود انضباط فنی، آیین‌نامه‌ها رعایت خواهند شد و در صورت وجود انضباط مالی، محاسبه و دریافت حق بیمه به صورت صحیح انجام خواهد گرفت که تاثیر زیادی بر ساختار بازار بیمه کشور و رفع انحصار آن خواهد داشت. در کل، توسعه یک صنعت به عوامل گسترده‌ای از جمله محیط سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، سلامت اقتصادی، بکارگیری ابزار حقوقی مناسب، و وجود رقابت وابسته است. حضور تعداد زیادی شرکت که در حال فروش محصولات اساساً یکسانی هستند، باعث ایجاد ساختار بازار رقابتی در صنعت بیمه نمی‌شود. اگر تعداد کمی از شرکت‌ها، بخش بزرگی از بازار را تحت کنترل داشته باشند، حضور تعداد زیاد شرکت‌ها ممکن است تنها فریب رقابت را ایجاد کند. ساختار صنعت بیمه ساختاری کوچک است و قبل از خصوصی‌سازی می‌بایست قوانین بخش دولتی تبدیل به قوانین بخش خصوصی می‌شدند، آیین‌نامه‌ها چابک‌سازی می‌شدند، رشته‌های بیمه‌ای تعریف می‌شدند، ضابطه نرخ‌گذاری و نظارت بر نرخ مشخص می‌شد، و با انجام این کارها ساختار به اندازه شرکت‌های بیمه بزرگ می‌شد و تمرکز بازار بیمه کاهش می‌یافت.

علاوه بر این، همانند نتایج پژوهش **شاه‌آبادی و همکاران (۲۰۱۸)**، **اخوان و حسینی سرخوش (۲۰۱۵)**، **حسینزاده (۲۰۱۲)**، و **سپهردوست و ابراهیم‌نسب (۲۰۱۳)**، تاثیر توسعه مالی بر ضریب نفوذ بیمه پذیرفته شد. همچنین، همانند نتایج پژوهش‌های **گورینائو و ساواداگو (۲۰۱۵)** و **صفرزاده و جعفری (۲۰۱۴)** تاثیر مثبت و معنادار درآمد سرانه بر ضریب نفوذ بیمه در کشورهای منتخب پذیرفته شد که تاییدکننده مقادیر **شکل (۱)** است که نشان می‌دهد در دهه گذشته با توجه به بروز بحران

مالی جهانی و کاهش نسبی درآمدها بخشی از تقاضاهای بیمه کاهش یافته است. با وجود این، تاثیر شاخص آزادی اقتصادی بر ضریب نفوذ بیمه تایید نشد. با توجه به نتایج، کنترل تورم و جلوگیری از بی ثباتی در اقتصاد باعث جلب اعتماد مردم به بخش مالی و نهادهای حاکمیتی می شود و زمینه انعقاد قراردادهای بلندمدت میان مردم و شرکت های بیمه را فراهم می کند. گسترش تجارت خارجی نیز تطبیق بیش تر بخش مالی و نهادهای حاکمیتی را با استانداردهای بین المللی روز به دنبال دارد و امکان فعالیت بیمه ای را در بازارهای جهانی گسترش می دهد و حق بیمه تولیدی را زیاد میکند.

با توجه به نتایج، فاصله ضریب نفوذ بیمه کشور ایران با متوسط جهانی و کشورهای پیشرو چشمگیر است. صنعت بیمه کشور در عمل شاهد حضور وسیع بخش خصوصی نیست و نهادهای دولتی و وابسته به دولت، سهامدار شرکت های بیمه هستند. تحلیل ساختار بازار بیمه کشور حاکی از وجود شرایط انحصار موثر در بازار است. سهم بالایی از بازار در اختیار چهار بنگاه اصلی (ایران، آسیا، البرز، و دانا) فعال در صنعت است و به رغم اجرای سیاست های خصوصی سازی، بازار بیمه کشور همچنان از تمرکز بالایی برخوردار است و در وضعیت انحصار چندجانبه سخت قرار دارد. علاوه بر این، بر اساس بررسی های انجام شده فاصله ضریب نفوذ بیمه کشور ایران با متوسط جهانی و کشورهای پیشرو چشمگیر است. ولی در سالیان گذشته با ورود شرکت های خصوصی، شاخص تمرکز در صنعت بیمه بهبود یافته و ضریب نفوذ بیمه افزایش داشته است (از ۰/۷ درصد به ۲/۴ درصد).

دو لایه ساختار بازار و به تبع آن، دو سطح از رقابت در صنعت بیمه قابل مشاهده است: وجود ساختار بازار رقابت چندجانبه و به طور خاص رهبر - پیرو در سطح قراردادهای بزرگ، و وجود رقابت بیش تر و ویژگی های بازار رقابتی در سطح قراردادهای خرد. حضور تعداد زیادی شرکت که در حال فروش محصولات اساساً یکسانی هستند، باعث ایجاد ساختار بازار رقابتی در صنعت بیمه نمی شود. همه این موارد، نشانگر لزوم بازنگری در قوانین مرتبط با انحصارات قانونی است که باعث تشدید انحصار در صنعت بیمه کشور می شوند؛ حذف کنترل هایی که موجب محدودیت رقابت می شوند (نظیر انحصارات قانونی، کنترل بر قیمت حق بیمه ها و عبارات و الزام تایید شرایط عمومی قراردادها)؛ کنترل موقعیت مالی بیمه گران و تاکید بر استثنائات بیمه نامه، توافقات صنعت و قوانین عمومی حمایت از مشتری؛ علی رغم حذف کنترل تعرفه ای، اعمال کنترل به صورت الزامات کسب تاییدیه نرخ ها، تعیین بازه تغییر نرخ یا الزام تایید عبارات و شرایط بیمه نامه، و محدودیت بیمه گران به فعالیت در رشته مشخصی از کسب و کار (و نه کلیه رشته های بیمه ای). پس پیشنهاد می شود به منظور تکمیل برنامه خصوصی سازی صنعت بیمه در کشور، تحول اداری برای ورود به بخش خصوصی در دستور

کار متولیان صنعت بیمه قرار گیرد. همچنین، پیشنهاد می‌شود مالکیت بنگاه‌های بیمه‌ای در راستای گسترش رقابت و افزایش کارایی آن‌ها واگذار شود؛ برای بهره‌مندی بیش‌تر از نتایج خصوصی‌سازی، آزادسازی و مقررات‌زدایی در صنعت بیمه در چارچوب اصلاح نهاد تنظیم مقررات آن ادامه یابد؛ و در راستای برابرسازی محیط فعالیت بنگاه‌های بیمه‌ای، همانند بنگاه‌های بیمه خصوصی، برای شرکت‌های بیمه دولتی نیز محدودیت‌های سخت بودجه‌ای برقرار شود و بازارهای مرتبط با صنعت بیمه گسترش یابد.

شرکت‌های بیمه خصوصی باید امکانات فنی را در کنار سرمایه لازم در اختیار داشته باشند و همچنین، چارچوب و ضوابط مشخصی از طرف بیمه مرکزی تدوین و اجرا گردد. نکته مهمی که در ارتباط با این موضوع باید به آن توجه کرد این است که خصوصی‌سازی شرکت‌های بیمه با سایر شرکت‌ها متفاوت است. دلیل این امر نیز آن است که شرکت‌های بیمه تعهدهای بلندمدت دارند و باید میزان تعهدها و نیز حجم دارایی‌ها کاملاً شفاف باشد تا بتوانند نسبت به عرضه سهام آن در بورس اقدام کنند. همچنین، وجود قوانین و مقررات کیفی و علمی سبب تعامل سازنده میان بازارهای مالی و رژیم اقتصادی و نهادی می‌شود و با رونق در کسب‌وکار مردم به رشد خدمات بیمه‌ای کمک می‌کند. به دلیل آن‌که در فرایند خصوصی‌سازی، ساختار اداری و مدیریت شرکت‌های دولتی بیمه تحت تاثیر صاحبان سهام بیمه قرار می‌گیرند، از این‌رو مناسب است که ساختار این شرکت‌ها با ساختار شرکت‌های خصوصی مقایسه و تا حد زیادی یکسان گردند. به بیان دیگر، برای ورود به بخش خصوصی باید تحول اداری در دستور کار قرار گیرد. از این‌رو، زمانی می‌توان این صنعت را توسعه‌یافته دانست که ورود شرکت‌های بیمه خصوصی با طراحی و برنامه‌ریزی مناسب صورت گرفته باشد.

این پژوهش با بررسی تاثیر ساختار بازار از بُعد تمرکز بر ضریب نفوذ بیمه در کشور ایران، سهمی را در ادبیات پژوهش می‌افزاید، چرا که انجام مطالعات عمیق در حوزه ساختار بازار و ارتباط آن با ضریب نفوذ بیمه باعث می‌شود در اتخاذ سیاست‌ها واقع‌بنیانه‌تر تصمیم‌گیری شود و این امر نقش بسزایی در تدوین راهبردها و سیاست‌های نظارتی و عملیاتی صنعت دارد. نتایج پژوهش می‌تواند راهنمای عمل شرکت‌های بیمه دولتی و خصوصی، موسسه‌های پژوهشی، مسئولان بیمه مرکزی، سازمان‌های مرتبط با صنعت بیمه، دانشگاه‌ها و موسسه‌های آموزش عالی کشور باشد. اجرای این پژوهش بستر بینشی مناسبی برای نهادهای سیاستگذار در این حوزه ایجاد می‌کند تا بر مبنای آن به سیاستگذاری‌های کلان در حوزه بیمه و تدوین برنامه‌های راهبردی در این زمینه بپردازند. همچنین، نتایج حاصل از این پژوهش به‌خوبی می‌تواند توسط بخش دولتی و کسب‌وکارهای خصوصی بکار گرفته شود. یکی از

مهم‌ترین این کاربردها در بخش تنظیم سیاست‌های بیمه‌ای کشور است که می‌توان از این نتایج در خصوص برنامه‌ریزی راهبردی در حوزه بیمه کشور بهره گرفته شود و به پر کردن شکاف موجود در این حوزه کمک کند. نتایج پژوهش در سطح کلان، به مدیران عالی کمک می‌کند که با سیاستگذاری‌های مناسب، تمامی تلاش‌های پراکنده ملی در مسیر توسعه بیمه هماهنگ و جهت‌دهی شود و با فراهم آوردن زیرساخت‌های لازم، موجبات توسعه پایدار و افزایش توان رقابت ملی فراهم آید.

به دلیل نبود دسترسی به اطلاعات آماری کشورها از سال‌های ۱۳۹۷ به بعد، بازه زمانی پژوهش محدود به سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۶ بود. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده به بررسی تاثیر شاخص‌های مورد مطالعه در این پژوهش بر ضریب نفوذ بیمه از سال‌های ۱۳۹۷ به بعد بپردازند. علاوه بر این، متغیرهای دیگری مانند نرخ تورم نیز بر ضریب نفوذ بیمه اثرگذار هستند که پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده تاثیر و شدت رابطه آن‌ها را بر ضریب نفوذ بیمه مورد بررسی قرار دهند. همچنین، پیشنهاد می‌شود از روش‌های دیگر مانند پنل داده و مصاحبه با خبرگان نیز استفاده شود و نتایج با این پژوهش مقایسه گردد.

منابع

الف) انگلیسی

- Abbasi, F., & Nazari, M. (2017). Analysis of Competition and Concentration in Insurance Industry of Iran and Appropriate Competitive Strategies. *Journal of Business Management*, 9(3), 641-660. <https://dx.doi.org/10.22059/jibm.2017.127965.1719>
- Acosta, R. S. (2014). Effects of Health Insurance Concentration Market on Insurance Coverage in Colombia. *Journal of Competitiveness*, 6(3), 3-19. <https://doi.org/10.7441/joc.2014.03.01>
- Agiobenebo, T. J. (2000). Market Structure, Concentration Indices and Welfare Cost. University of Botswana and University of Port Harcourt.
- Akhavan, P., & Hoseini Sarkhosh, M. (2015). Examining the Effects of Motivational and Organizationl Determinants on Knowledge-Sharing Behavior: Case Study in an Industrial Research and Development Center. *Citation: Akhavan, Peyman*, 30(4), 1051-1084. <http://jipm.irandoc.ac.ir/article-1-2616-fa.html>
- Alhassan, A. L. (2016). Insurance Market Development and Economic Growth: Exploring Causality in 8 Selected African Countries. *International Journal of Social Economics*, 43(3), 321-339. <https://doi.org/10.1108/IJSE-09-2014-0182>
- Bagheri, M., & Rahmani, S. (2016). Competition and Monopoly in the Insurance Industry. *The Journal of Planning and Budgeting*, 21(2), 67-94. <http://jpbud.ir/article-1-1485-fa.html>

- Bajtelsmit, V. L., & Bouzouita, R. (1998). Market Structure and Performance in Private Passenger Automobile Insurance. *Journal of Risk and Insurance*, 65(3), 503-514. <https://doi.org/10.2307/253662>
- Bikker, J. A., & Van Leuvensteijn, M. (2008). Competition and Efficiency in the Dutch Life Insurance Industry. *Applied Economics*, 40(16), 2063-2084. <https://doi.org/10.1080/00036840600949298>
- Cole, C. R., He, E., & Karl, J. B. (2015). Market Structure and the Profitability of the US Health Insurance Marketplace: A State-Level Analysis. *Journal of Insurance Regulation*, 34(4), 1-30.
- Dash, S., Pradhan, R. P., Maradana, R. P., Gaurav, K., Zaki, D. B., & Jayakumar, M. (2018). Insurance Market Penetration and Economic Growth in Eurozone Countries: Time Series Evidence on Causality. *Future Business Journal*, 4(1), 50-67. <https://doi.org/10.1016/j.fbj.2017.11.005>
- Ehiogu, C., Eze, O. R., & Nwite, S. (2018). Effect of Inflation Rate on Insurance Penetration of Nigerian Insurance Industry. *International Research Journal of Finance and Economics*, 170(1), 66-76.
- González, L. O., Razia, A., Búa, M. V., & Sestayo, R. L. (2019). Market Structure, Performance, and Efficiency: Evidence from the MENA Banking Sector. *International Review of Economics & Finance*, 64(1), 84-101. <https://doi.org/10.1016/j.iref.2019.05.013>
- Guerineau, S., & Sawadogo, R. (2015). On the Determinants of Life Insurance Development in Sub-Saharan Africa: The Role of the Institutions Quality in the Effect of Economic Development. Etudes ET Documents, N. 19, CERDI. <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01178838>
- Hosseinzadeh, H. (2012). The Effect of Economic and Social Factors on Life Insurance Demand in Iran and Commonwealth of Independent States (CIS). *Sociological Studies*, 4(13), 61-76. http://jss.iaut.ac.ir/article_521095.html
- Jaloudi, M., & Bakir, A. (2019). Market Structure, Efficiency, and Performance of Jordan Insurance Market. *International Journal of Business and Economics Research*, 8(1), 6-13. <https://doi.org/10.11648/j.ijber.20190801.12>
- Kasman, A., Kasman, S., & Gökalp, G. (2020). Stability, Competition, and Concentration in the Turkish Insurance Sector. *International Journal of the Economics of Business*, 27(2), 269-289. <https://doi.org/10.1080/13571516.2019.1664835>
- Levin, A., Lin, C.-F., & Chu, C.-S. J. (2002). Unit Root Tests in Panel Data: Asymptotic and Finite-Sample Properties. *Journal of Econometrics*, 108(1), 1-24. [https://doi.org/10.1016/S0304-4076\(01\)00098-7](https://doi.org/10.1016/S0304-4076(01)00098-7)
- Marović, B., Njegomir, V., & Marković, D. (2013). Competition in Insurance Markets of the Region of Former Yugoslavia. *Ekonomika Preduzeća*, 61(5-6), 354-363. <https://doi.org/10.5937/ekopre1306354M>
- Okonkwo, I. V., & Eche, A. (2019). Insurance Penetration Rate and Economic Growth in Nigeria: 1981-2017. *International Journal of Social Sciences and Management Review*, 2(1), 21-45.
- Pavic, I., Galetic, F., & Piplica, D. (2016). Similarities and Differences between the CR and HHI as an Indicator of Market Concentration and Market Power. *British Journal of Economics, Management & Trade*, 13(1), 1-8. <https://doi.org/10.9734/BJEMT/2016/23193>

- Rahmani, T., Behpour, S., & Shojaeddin, R. (2014). Analyzing the Effect of Economic Freedom on the Economic Fluctuations of Selecting Developing Countries. *Quarterly Journal of Applied Theories of Economics*, 1(3), 131-150. https://ecoj.tabrizu.ac.ir/article_1466.html
- Safarzadeh, E., & Jafari, H. (2014). Nonlinear Relationship between Per Capita Income and Insurance Penetration. *Economic Modeling*, 7(24), 53-70. http://eco.iaufb.ac.ir/article_554922.html
- Schneider, J. E., Li, P., Klepser, D. G., Peterson, N. A., Brown, T. T., & Scheffler, R. M. (2008). The Effect of Physician and Health Plan Market Concentration on Prices in Commercial Health Insurance Markets. *International Journal of Health Care Finance and Economics*, 8(1), 13-26. <https://doi.org/10.1007/s10754-007-9029-4>
- Sepehrdoust, H., & Ebrahimnasab, S. (2013). Good Governance and Life Insurance Demand; Economic Challenges in Developing Countries. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 1(3), 39-54. http://www.jmsp.ir/article_5726.html
- Shahabadi, A., Ahmadi, M., & Ali Moradi, A. M. (2018). The Interaction of Financial Development and Economic Freedom on Insurance Penetration Unsuccessful Countries in the Development of the Insurance Industry. *Journal of Economic Modeling Research*, 8(31), 41-68. <http://jemr.khu.ac.ir/article-1-1606-fa.html>
- Sharku, G., & Shehu, S. (2016). Concentration of Albanian Insurance Market. *Ekonomika a Management*, 1(3), 1-11.
- Willner, J., & Ståhl, L. (1992). Where Are the Welfare Losses of Imperfect Competition Large? *European Journal of Political Economy*, 8(3), 477-490. [https://doi.org/10.1016/0176-2680\(92\)90008-5](https://doi.org/10.1016/0176-2680(92)90008-5)

ب) فارسی

- پژوهشکده بیمه (۱۳۹۵). ساختار حاکم بر بازارهای منتخب بیمه در جهان از بعد رقابت و انحصار. طرح پژوهشی، شماره ۴۲. <https://www.irc.ac.ir/fa-IR/Irc/4944/Articles/view/16040/99>
- پیرویان، افسانه، و زراء نژاد، منصور (۱۳۹۱). بررسی ارتباط ساختار بازار بر عملکرد صنعت بیمه در ایران. نشریه تازه‌های جهان بیمه، ۱(۱۷۶)، ۱۷-۴.
- قهرمانیان، امیررضا، و قهرمانیان، محمدرضا (۱۳۹۳). رقابت‌پذیری و نوآوری در فرایند خصوصی‌سازی با تاکید بر صنعت بیمه. *اولین کنفرانس بین‌المللی اقتصاد، مدیریت، حسابداری و علوم اجتماعی*.